

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

103973

029(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ 5 વિભાગ અને 46 પ્રશ્નો છે.
- 2) પ્રશ્નોની સૂચના પ્રમાણે ઉત્તર લખવા.
- 3) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.
- 4) વિકલ્પ આંતરિક છે.

વિભાગ - A

■ નીચે આપેલા 1 થી 10 હેતુલક્ષી પ્રકારના પ્રશ્નો છે. દરેક પ્રશ્નમાં આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ પસંદ કરી ઉત્તર લખો. પ્રત્યેકનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 1) 'ગાંધીજીનો અક્ષરદેહ' પ્રકાશિત કરનાર પ્રકાશક જણાવો.
(A) દિલ્હી યુનિવર્સિટી (B) રાજ્ય અભિલેખાગાર
(C) નવજીવન પ્રકાશન (D) ગુજરાત યુનિવર્સિટી
- 2) પ્લાસીનું યુદ્ધ ક્યારે થયું ?
(A) ઈ.સ. 1756 (B) ઈ.સ. 1757
(C) ઈ.સ. 1758 (D) ઈ.સ. 1760
- 3) કયા મુઘલ સમ્રાટના સમયમાં અંગ્રેજોએ વેપારી કોઠી સ્થાપવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો હતો ?
(A) અકબર (B) જહાંગીર
(C) શાહજહાં (D) ઔરંગઝેબ
- 4) રાણી લક્ષ્મીબાઈ કયા રાજ્યની રાણી હતાં ?
(A) ઈંદોર (B) નાગપુર
(C) સતારા (D) ઝાંસી

- 5) ઢાકાનું કયું વસ્ત્ર વિશ્વવિખ્યાત હતું ?
 (A) રેશમ (B) મલમલ
 (C) શાલ (D) દુપટ્ટા
- 6) સતીપ્રથા પર પ્રતિબંધ મૂકતો કાયદો કોણે ઘડ્યો હતો ?
 (A) રોબર્ટ ક્લાઈવ (B) ડેલહાઉસી
 (C) વિલિયમ બેન્ટિક (D) વાઈસરોય કેનિંગ
- 7) “સ્વરાજ્ય મારો જન્મસિદ્ધ અધિકાર છે” એ સૂત્ર કોણે આપ્યું ?
 (A) લાલા લાજપતરાય (B) બાળ ગંગાધર ટિલક
 (C) બિપીનચંદ્ર પાલ (D) ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલે
- 8) ભારતે પ્રથમ અણુઘડાકો કયા સ્થળે કર્યો ?
 (A) બેંગલોર (B) પોખરણ
 (C) અમદાવાદ (D) કચ્છ
- 9) સ્થાપના વખતે સંયુક્ત રાષ્ટ્રો (U.N.) માં કેટલા રાષ્ટ્રો જોડાયા હતા ?
 (A) 48 (B) 49
 (C) 50 (D) 51
- 10) “આફ્રિકા - આફ્રિકનો માટે”નું સૂત્ર કોણે ગુંજતું કર્યું ?
 (A) વિલમાંટ બ્લાઈડન (B) ટીટો
 (C) નેલ્સન મંડેલા (D) સુકર્ણો

વિભાગ - B

■ નીચેના 11 થી 20 પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-એક વાક્યમાં આપો. પ્રત્યેકનો 1ગુણ છે. [10]

- 11) રાષ્ટ્રીય અભિલેખાગાર ક્યાં આવેલું છે ?
 12) મરાઠા સત્તાની સ્થાપના કોણે કરી હતી ?
 13) અમેરિકાની શોધ કોણે કરી હતી ?
 14) રેગ્યુલેટીંગ એક્ટ ક્યારે અમલમાં આવ્યો ?
 15) રૈયતવારી પદ્ધતિ કોને દાખલ કરી હતી ?
 16) હરીયાણી ક્રાંતિની શરૂઆત ક્યાં થઈ હતી ?
 17) ‘એક સમ્રાટ એક સંસ્કૃતિ એક રાષ્ટ્ર’નું સૂત્ર કોણે આપ્યું ?
 18) કઈ સંધિ દ્વારા પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધનો અંત આવ્યો ?
 19) નાગાસાકી પર ક્યારે અણુબોમ્બ ફેંકવામાં આવ્યો ?
 20) કયો ગવર્નર જનરલ ભારતમાં પોલીસતંત્ર શરૂ કરનાર ગણાય છે ?

વિભાગ - C

■ નીચેના 21 થી 30 પ્રશ્નોના સંક્ષિપ્તમાં ઉત્તર લખો. પ્રત્યેકના 2 ગુણ છે. [20]

- 21) વિલિયમ બેન્ટિકના ન્યાય વિષયક સુધારાઓ ટૂંકમાં જણાવો.
- 22) ડેલડાઉસીએ રાજાઓનો કયો અધિકાર નામંજુર કર્યો ?
- 23) 'જ્યોતિરાવ ફૂલે'નો જન્મ કયા પરિવારમાં થયો હતો ?
- 24) લંડનમાં 'ઈન્ડિયન હોમરૂલ સોસાયટી'ની સ્થાપના કોણે કરી હતી ?
- 25) સાયમન કમિશનનો શા માટે વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો ?
- 26) નવજાગૃતિ એટલે શું ?
- 27) અમેરિકાએ જાપાનના કયા બે શહેરો પર અણુબોમ્બ ફેંક્યા હતા ?
- 28) બીન જોડાણવાદી નીતિને સમર્થન આપનારા મહાન નેતાઓના નામ જણાવો.
- 29) 'આતંકવાદ' એટલે શું ?
- 30) ડી.એન.એ. (DNA) પર સંશોધન કરનાર ભારતીય વૈજ્ઞાનિક કોણ હતા ?

વિભાગ - D

■ નીચેના 31 થી 40 પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર લખો. પ્રત્યેકના 3 ગુણ છે. [30]

- 31) સિક્કાઓમાંથી પ્રાપ્ત થતો ઇતિહાસ સમજાવો.
- 32) ટીપુ સુલતાનની આંતરિક નીતિ વિશે જણાવો.
- 33) દ્વિમુખી શાસન પદ્ધતિ એટલે શું ?
- 34) ભારતમાં કૃષિક્ષેત્રે સ્થગિતતા શાં કારણોથી આવી ?
- 35) ઔદ્યોગિકરણ વિશે માહિતી આપો.
- 36) નવજાગૃતિ વિશે નોંધ લખો.
- 37) ઉગ્ર રાષ્ટ્રવાદ એટલે શું ? સમજાવો.
- 38) નેક્સન મંડેલા વિશે માહિતી આપો.
- 39) આતંકવાદ ઉત્પન્ન કરનારા પરિબળો પર નોંધ લખો.
- 40) જૈવ વિજ્ઞાનમાં થયેલા સંશોધનો સમજાવો.

અથવા

ટેલિવિઝન અને રેડિયોનું સંદેશાવ્યવહારમાં સ્થાન સ્પષ્ટ કરો.

વિભાગ - E

■ નીચેના 41 થી 46 પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો. પ્રત્યેકના 5 ગુણ છે. [30]

- 41) 1857 ના સંગ્રામની નિષ્ફળતાનાં કારણો ચર્ચો.
- 42) આર્ય સમાજની પ્રવૃત્તિઓની માહિતી આપો.
- 43) બંગલગનું આંદોલન શા માટે શરૂ થયું ? તેના મુખ્ય પરિણામોની ચર્ચા કરો.
- 44) સ્વતંત્રતા બાદ ભારત સમક્ષ કેવી સમસ્યાઓ હતી, સમજાવો.
- 45) રાષ્ટ્રસંઘની સ્થાપનાના હેતુઓ કયા કયા હતા ?
- 46) દ્વિતીય વિશ્વયુદ્ધનાં પરિબળો લખો.

અથવા

દ્વિતીય વિશ્વયુદ્ધનાં પરિણામો જણાવો.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

029(H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में कुल 5 विभाग एवं 46 प्रश्न हैं।
- 2) प्रश्नों की सूचना के अनुसार उत्तर लिखिए।
- 3) नए विभाग को नए पन्ने से शुरू कीजिए।
- 4) विकल्प आंतरिक हैं।

विभाग - A

- निम्नलिखित 1 से 10 बहुविकल्पीय प्रश्न हैं। दिए गए विकल्पों (A, B, C, D) में से सही उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) 'गांधीजी का अक्षरदेह' प्रकाशित करने वाला प्रकाशक बताइए।
(A) दिल्ली यूनिवर्सिटी (B) राज्य अभिलेखागार
(C) नवजीवन प्रकाशन (D) गुजरात यूनिवर्सिटी
- 2) प्लासी का युद्ध कब हुआ?
(A) ई.स. 1756 (B) ई.स. 1757
(C) ई.स. 1758 (D) ई.स. 1760
- 3) किस मुगल सम्राट के समय में अंग्रेजों ने व्यापारिक कोठियाँ स्थापित करने का अधिकार प्राप्त किया?
(A) अकबर (B) जहाँगीर
(C) शाहजहाँ (D) औरंगजेब
- 4) रानी लक्ष्मीबाई किस राज्य की रानी थी?
(A) इन्दौर (B) नागपुर
(C) सतारा (D) झाँसी

- 5) ढाका का कौन-सा वस्त्र विश्व प्रसिद्ध था?
 (A) रेशम (B) मलमल
 (C) शाल (D) दुपट्टा
- 6) सतीप्रथा को प्रतिबंधित करने का कानून किसने बनाया था?
 (A) रॉबर्ट क्लाइव (B) डलहौजी
 (C) विलियम बेन्टिक (D) वाइसरॉय केनिंग
- 7) 'स्वराज मेरा जन्म सिद्ध अधिकार है' — यह सूत्र किसने दिया?
 (A) लाला लाजपत राय (B) बाल गंगाधर तिलक
 (C) बिपिन चंद्र पाल (D) गोपाल कृष्ण गोखले
- 8) भारत ने पहला परमाणु विस्फोट किस स्थल पर किया?
 (A) बेंगलुरु (B) पोखरण
 (C) अहमदाबाद (D) कच्छ
- 9) स्थापना के समय संयुक्त राष्ट्र (U.N.) में कितने राष्ट्र जुड़े थे?
 (A) 48 (B) 49
 (C) 50 (D) 51
- 10) 'अफ्रीका-अफ्रीकियों के लिए' का नारा किसने प्रसारित किया?
 (A) विलमांट ब्लाइंडन (B) टीटो
 (C) नेल्सन मंडेला (D) सुकर्णो

विभाग - B

- निम्नलिखित 11 से 20 तक के प्रश्नों के प्रत्येक एक वाक्य में उत्तर लिखिए।
 प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) राष्ट्रीय अभिलेखागार कहाँ स्थित है?
 12) मराठा सत्ता की नींव किसने डाली?
 13) अमेरिका की खोज किसने की?
 14) रेग्युलेटिंग एक्ट का अमल कब से प्रारंभ हुआ?
 15) जमींदारी पद्धति किसने लागू की?

- 16) हरित क्रांति की शुरुआत कहाँ हुई?
- 17) 'एक सम्राट (जार) एक संस्कृति और एक राष्ट्र' का नारा किसने दिया?
- 18) कौनसी संधि द्वारा प्रथम विश्व युद्ध की समाप्ति हुई?
- 19) नागासाकी पर परमाणु बम कब डाला गया था?
- 20) किस गवर्नर जनरल ने भारत में पुलिस तंत्र की शुरुआत की?

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 30 प्रश्नों के उत्तर संक्षिप्त में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[20]

- 21) विलियम बेन्टिक के न्याय विषयक सुधार संक्षिप्त में बताइए।
- 22) डलहौजी ने राजाओं के किन अधिकारों को रद्द कर दिया?
- 23) ज्योतिराव फुले का जन्म किस परिवार में हुआ था?
- 24) लंदन में इंडियन होमरूल सोसायटी की स्थापना किसने की थी?
- 25) सायमन का विरोध क्यों किया गया था?
- 26) नवजागरण अर्थात् क्या?
- 27) अमेरिका ने जापान के किन दो शहरों पर परमाणु बम गिराया था?
- 28) गुट निरपेक्षता की नीति का समर्थन करने वाले महान नेताओं के नाम बताइए।
- 29) आतंकवाद अर्थात् क्या?
- 30) डीएनए (DNA) पर अनुसंधान कार्य करने वाले भारतीय मूल वैज्ञानिक कौन थे?

विभाग - D

- निम्नलिखित 31 से 40 प्रश्नों के उत्तर मुद्दासर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक हैं :

[30]

- 31) सिक्कों में से प्राप्त इतिहास समझाइए।
- 32) टीपू सुलतान की आंतरिक नीति के विषय में बताइए।

- 33) द्विमुखी शासन पद्धति अर्थात् क्या?
- 34) भारत में कृषि क्षेत्र में स्थगितता किन कारणों से आई?
- 35) औद्योगिकीकरण के बारे में जानकारी दीजिए।
- 36) नवजागरण पर टिप्पणी लिखिए।
- 37) उग्र राष्ट्रवाद अर्थात् क्या? समझाइए।
- 38) नेल्सन मंडेला के बारे में जानकारी दीजिए।
- 39) आतंकवाद की उत्पत्ति के परिबल लिखिए।
- 40) जीव विज्ञान में हुए संशोधनों को समझाइए।

अथवा

संचार माध्यम में टेलिविजन और रेडियो की भूमिका स्पष्ट कीजिए।

विभाग - E

- निम्नलिखित 41 से 46 प्रश्नों को विस्तारपूर्वक समझाइए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक हैं :

[30]

- 41) 1857 के संग्राम की विफलता के कारण बताइए।
- 42) आर्य समाज की प्रवृत्तियों की जानकारी दीजिए।
- 43) बंगभंग आंदोलन क्यों आरंभ हुआ? उसके मुख्य परिणामों की चर्चा कीजिए।
- 44) समझाइए कि स्वतंत्रता प्राप्ति के बाद भारत के समक्ष कैसी समस्याएँ थीं?
- 45) राष्ट्रसंघ की स्थापना के उद्देश्य क्या थे?
- 46) द्वितीय विश्व युद्ध के परिबल बताइए।

अथवा

द्वितीय विश्व युद्ध के परिणाम बताइए।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

029 (E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains 5 sections and 46 questions.
- 2) Answers should be written according to the instructions only.
- 3) Start a new section on a new page.
- 4) Options are internal.

SECTION - A

- Question Nos. 1 to 10 are multiple choice type questions. Select the correct answer from the options (A, B, C, D) and write them. Each question carries 1 mark :

[10]

- 1) Which publisher published the collected work of Mahatma Gandhi?
(A) Delhi University (B) State Archives
(C) Navjivan Prakashan (D) Gujarat University
- 2) When did the battle of Plassey take place?
(A) 1756 AD (B) 1757 AD
(C) 1758 AD (D) 1760 AD
- 3) During the time of which Mughal, the English got the permission to establish trade factories?
(A) Akbar (B) Jahangir
(C) Shahjahan (D) Aurangzeb
- 4) Rani Laxmibai was the queen of which state?
(A) Indore (B) Nagpur
(C) Satara (D) Jhansi

- 5) What was the world famous cloth of Dhaka?
(A) Silk (B) Muslin
(C) Shawl (D) Dupatta
- 6) Who framed the Act against the 'Sati pratha'?
(A) Robert Clive (B) Dalhousie
(C) William Bentinck (D) Viceroy Caning
- 7) 'Swaraj is my birthright' — who made this statement?
(A) Lala Lajpat Rai (B) Bal Gangadhar Tilak
(C) Bipin Chandra Pal (D) Gopal Krishna Gokhale
- 8) Where did India conduct its first nuclear test?
(A) Bangalore (B) Pokhran
(C) Ahmedabad (D) Kutch
- 9) At the time of its establishment how many nations joined U.N.?
(A) 48 (B) 49
(C) 50 (D) 51
- 10) 'Africa for Africans' — who gave this slogan?
(A) Wilmont Blyden (B) Tito
(C) Nelson Mandela (D) Sukarno

SECTION - B

- Answer the following questions from 11 to 20 in one sentence.

Each question carries 1 mark :

[10]

- 11) Where is National Archives located?
12) Who established the Maratha Power?
13) Who discovered America?
14) When was Regulating Act implemented?
15) Who started Ryotwari system?
16) Where was the Green Revolution started?
17) Who gave the slogan 'One emperor (Czar) one culture, one nation'?

- 18) What was the treaty helped for the first world war end?
- 19) When was nuclear bomb thrown on Nagasaki?
- 20) Which Governor general is credited with beginning of police system in India?

SECTION - C

- Answer the following questions from 21 to 30 in short. Each question carries 2 marks :

[20]

- 21) Describe the Judicial reforms of William Bentinck in short.
- 22) Which rights of the king did lord Dalhousie reject?
- 23) In which family was Jyotirao Phule born?
- 24) Who established Indian Home Rule Society in London?
- 25) Why was the simon commission opposed?
- 26) What is meant by Renaissance?
- 27) On which two Japanese cities did America drop bombs?
- 28) Give names of leaders who approved the policy of Non-Alignment.
- 29) What is Terrorism?
- 30) Name the Indian scientist who extended his research over DNA?

SECTION - D

- Answer the following questions from 31 to 40 to the point. Each question carries 3 marks :

[30]

- 31) Discuss the history we get through the coins.
- 32) Explain the internal policy of Tipu Sultan.
- 33) What is Dual administrative structure?.
- 34) What were the reasons of stagnation in the field of Agriculture?
- 35) Explain the Industrialization.
- 36) Write a note on Renaissance.

- 37) What is Fanatic nationalism? Explain it.
- 38) Give information about Nelson Mandela.
- 39) Explain the factors promoting Terrorism.
- 40) Give details about the researches in bio-technology.

OR

Explain the role of radio and television in communication.

SECTION - E

- **Answer the following questions from 41 to 46 in detail. Each question carries 5 marks :**

[30]

- 41) Write a detailed note on failure of the muting of 1857.
- 42) Give information about the social activities of the 'Arya Samaj'.
- 43) Why was 'Bang Bhang movement' started? Discuss its principal consequences.
- 44) Explain the challenges before India after the Independence.
- 45) What were the objectives of establishment of the League of Nations.
- 46) Describe the factors giving rise to the Second World War.

OR

Describe aftermath of Second World War.

This Question Paper contains 16 printed pages.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

107363

141(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નમાં કુલ 47 પ્રશ્નો છે.
- 2) બધાજ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે અને વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) જમણી બાજુ આપેલા અંક ગુણ દર્શાવે છે.
- 4) પ્રશ્નમાં આપેલ સૂચના પ્રમાણે જવાબ લખો.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.

વિભાગ - A

- નીચે આપેલા વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી જવાબ લખો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 1) પ્રત્યક્ષીકરણમાં સંગઠનના નિયમો આપનાર મનોવૈજ્ઞાનિકો કયા કયા છે ?
(A) વર્ધામર, કોહલર, કોફકા (B) ફોઈડ, જેમ્સવોટ, વુંટ
(C) હેનિંગ, વોટ્સન, સ્કીનર (D) કોફકા, મોર્ગન, ગેરેટ
- 2) શીખેલી પ્રતિક્રિયાની લુપ્તતાને શું કહે છે ?
(A) પ્રબલન (B) વિલોપન
(C) ભેદબોધન (D) સામાન્યીકરણ
- 3) બુદ્ધિ અંગેનો ત્રિપરિમાણાત્મક સિદ્ધાંત કોણે દર્શાવ્યો ?
(A) થર્સ્ટન (B) ગિલ્ડર્ડ
(C) સ્પીયરમેન (D) ગાર્ડનર
- 4) માનવીના મનમાં રૂઢ થયેલા ખોટા ખ્યાલોને શું કહે છે ?
(A) મનોવલણ (B) સામાજીકરણ
(C) અભિસંધાન (D) પૂર્વગ્રહ

- 5) આંતરિક સહજ પ્રતિક્રિયા કઈ છે ?
 (A) હસવું (B) દોડવું
 (C) રડવું (D) ચાલવું
- 6) હિમશિલાનું ઉદાહરણ કયા ખ્યાલ સાથે સંબંધિત છે ?
 (A) મનોજાતીય અવસ્થા (B) સ્વપ્નાવસ્થા
 (C) ચેતન-અચેતન મન (D) બચાવ પ્રયુક્તિ
- 7) મહર્ષિ મહેશ યોગી દ્વારા કયા ધ્યાનનો પ્રસાર થયો છે ?
 (A) ભાવાતીત (B) વિપશ્યના
 (C) માઈન્ડફૂલ (D) લેશ્યાધ્યાન
- 8) હવામાં કાર્બન ડાયોક્સાઈડ છૂટવાના પ્રમાણને ઓછું કરવા શું કરવું જોઈએ ?
 (A) સ્વચ્છતા જાળવવી (B) અતિશય ગંદકી ન કરવી
 (C) વૃક્ષો ઉછેરવા (D) કુદરતી સંપત્તિઓનો યોગ્ય ઉપયોગ
- 9) ઈચ્છિત પ્રવૃત્તિને પ્રબળ કરે તેને શું કહેવાય ?
 (A) ગ્રાહક (B) પ્રેરણા
 (C) વસ્તુ (D) પ્રબલન
- 10) 'વિધાયક મનોવિજ્ઞાન એ લાંબો ઇતિહાસ અને ટૂંકો ભૂતકાળ ધરાવે છે -
 એવું કોણે નોંધ્યું છે ?
 (A) સેલિગમેન (B) મેસ્લો
 (C) પીટરસન (D) રોજર્સ

વિભાગ - B

■ નીચેના 11 થી 20 પ્રશ્નોના ઉત્તર 1 વાક્યમાં લખો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે. [10]

- 11) 'કડવો સ્વાદ' જીભના કયા ભાગથી પારખી શકાય છે ?
 12) પ્રયત્ન અને ભૂલ દ્વારા શિક્ષણ અંગેનો પ્રયોગ કોણે કરેલો હતો ?
 13) વ્યક્તિગત બુદ્ધિ કસોટી કોને કહે છે ?
 14) સામાન્યીકૃત વિકૃત ચિંતાને બીજા કયા નામે ઓળખવામાં આવે છે ?
 15) વર્તનવાદના પ્રણેતા કોણ હતા ?
 16) સલાહ પ્રક્રિયાનું પ્રથમ સોપાન કયું છે ?
 17) રેફ્રિજરેટરમાં કયા વાયુનો ઉપયોગ થાય છે ?

- 18) મુલાકાત એટલે શું ?
 19) સંસ્થાની સંરચનાના પ્રકારોના નામ આપો.
 20) એરિસ્ટોટલના મતે સુખ અને સુખાકારી એટલે શું ?

વિભાગ - C

■ નીચેના 21 થી 31 સુધીના પ્રશ્નોના સંક્ષિપ્ત ઉત્તર આપો. દરેક પ્રશ્નના 2 ગુણ છે. [22]

- 21) સંવેદનના પ્રકારોના નામ લખો.
 22) દરેક સજીવ પોતાના જીવનચક્ર દરમિયાન કયા બે પ્રકારનું વર્તન કરતું જોવા મળે છે ?
 23) અભિસંધિત ઉદીપક અને અભિસંધિત પ્રતિક્રિયા સમજાવો.
 24) માનસિક વયની વ્યાખ્યા આપો.

અથવા

બુદ્ધિઆંકનું સૂત્ર ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.

- 25) બી. કુપ્પુસ્વામીએ આપેલી મનોવલણની વ્યાખ્યા આપો.
 26) સ્વયં સંચાલિત ચેતાતંત્રના બે ભાગ જણાવો.
 27) અહમ્ વિશેની સમજૂતી આપો.

અથવા

ખુલ્લી જગ્યાના ભયમાં દશવિલ પરિસ્થિતિઓ કઈ કઈ છે ?

- 28) યોગનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો.
 29) હવાનું પ્રદુષણ થવાના કારણો સ્પષ્ટ કરો.
 30) સંસ્થાના લક્ષણો જણાવો.

અથવા

કેન્દ્રીકરણ એટલે શું ?

- 31) વિધાયક મનોવિજ્ઞાનની વ્યાખ્યા આપો.

વિભાગ - D

■ નીચના 32 થી 42 સુધીના પ્રશ્નોના ઉત્તર મુદ્દાસર આપો. દરેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે. [33]

- 32) પ્રત્યક્ષીકરણની પ્રક્રિયા સમજાવો.
 33) પ્રબલનના પ્રકારો ઉદાહરણ આપી સમજાવો.
 34) ગાર્ડનરે દર્શાવેલ સાંગીતિક બુદ્ધિ અને નૈસર્ગિક બુદ્ધિની સ્પષ્ટતા કરો.
 35) “મનોવલણો જન્મજાત નથી સંપાદિત છે” – સમજાવો.

અથવા

“પૂર્વગ્રહ ઘટાડવામાં સંચાર માધ્યમનું મહત્વ”- સમજાવો.

- 36) સંઘર્ષના પ્રકારો ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.
- 37) સાધારણ અને અસાધારણ શબ્દની સમજૂતી આપો.
- 38) યોગના આઠ અંગોનાં નામ આપી ‘નિયમ’ વિશે ટૂંકી સમજ આપો.

અથવા

‘બોધાત્મક ઉપચાર પદ્ધતિ’ સમજાવો.

- 39) કટલેવિનનું પર્યાવરણ અંગેનું પ્રતિમાન સમજાવો.
- 40) લેખિત કસોટીઓની સમજૂતી આપો.
- 41) લગ્ન અને સુખ વિશે ટૂંકમાં સમજાવો.

અથવા

વિધાયક મનોદશા અને વર્તનની સમજૂતી આપો.

- 42) વ્યક્તિલક્ષી સુખ અંગે ટૂંકમાં સમજાવો.

વિભાગ - E

- નીચેના 43 થી 47 પ્રશ્નોના સવિસ્તર ઉત્તર લખો. દરેક પ્રશ્નના 5 ગુણ છે.

[25]

- 43) ધ્યાનનાં વસ્તુલક્ષી નિર્ધારકો ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
- 44) કોહલરે ચિમ્પાન્ઝી પર કરેલા પ્રયોગો જણાવી, ખોખાનો પ્રયોગ સવિસ્તાર સમજાવો.

અથવા

શિક્ષણની વ્યાખ્યા આપી, તેને વિસ્તારથી સમજાવો.

- 45) પ્રતિભા સંપન્નતાનાં લક્ષણો વર્ણવો.
- 46) સલાહની વ્યાખ્યા આપી, સલાહના સોપાનો સ્પષ્ટ કરો.
- 47) પુનઃ ઉપયોગ અને ઊર્જા સંરક્ષણની સવિસ્તાર સમજૂતી આપો.

અથવા

‘શ્રીન હાઉસ અસર’ની વિગતે ચર્ચા કરો.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

141(H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में कुल 47 प्रश्न हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक हैं।
- 3) प्रश्नों के दाहिनी ओर अंक दिए गए हैं।
- 4) प्रश्नपत्र के साथ दी गई सूचना के अनुसार ही उत्तर लिखिए।
- 5) नए विभाग के प्रश्नों के उत्तर नए पन्ने पर लिखिए।

विभाग - A

■ निम्नलिखित 1 से 10 प्रश्नों के विकल्पों में से सही विकल्प चुनकर उत्तर दीजिए।

प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) प्रत्यक्षीकरण में संगठन के नियम प्रदान करनेवाले मनोवैज्ञानिक कौन-कौन से हैं?
(A) वर्धीमर, कोहलर, कोफका (B) फ्राइड, जेम्स वॉट, वुन्ट
(C) हेनिंग, वॉटसन, स्किनर (D) कोफका, मोर्गन, गेरेट
- 2) सीखी प्रतिक्रिया की लुप्तता को क्या कहते हैं?
(A) प्रबलन (B) विलोपन
(C) भेदबोधन (D) सामान्यीकरण
- 3) बुद्धि का त्रिपरिमाणात्मक सिद्धांत किसने दर्शाया?
(A) थर्स्टन (B) गिल्फर्ड
(C) स्पियरमेन (D) गार्डनर

- 4) मनुष्य के मन के रूढ़ बने हुए गलत ख्यालों को क्या कहते हैं?
 (A) मनोभाव (B) सामाजीकरण
 (C) अभिसंधान (D) पूर्वग्रह
- 5) आंतरिक सहज प्रतिक्रिया कौन-सी है?
 (A) हँसना (B) दौड़ना
 (C) रोना (D) चलना
- 6) हिमशिला का उदाहरण कौन-से ख्याल के साथ संबंधित है?
 (A) मनोजातीय अवस्था (B) स्वप्नावस्था
 (C) चेतन-अचेतन मन (D) बचावप्रयुक्ति
- 7) महर्षि महेश योगी द्वारा कौन से ध्यान का प्रसार हुआ है?
 (A) भावातीत (B) विपश्यना
 (C) माईन्डफूल (D) लेश्या ध्यान
- 8) हवा में कार्बन-डाय-ऑक्साइड छूटने के प्रमाण को कम करने के लिए क्या करना चाहिए?
 (A) स्वच्छता रखनी (B) अतिशय गंदगी नहीं
 (C) वृक्ष लगाना (D) कुदरती संपत्तियों का योग्य उपयोग
- 9) इच्छित प्रवृत्ति को प्रबल करे, उसे क्या कहते हैं?
 (A) उपभोक्ता (B) प्रेरणा
 (C) वस्तु (D) प्रबलन
- 10) सकारात्मक मनोविज्ञान का लंबा इतिहास और संक्षिप्त भूतकाल है — ऐसा किसने कहा है?
 (A) सेलिंगमेन (B) मेस्लो
 (C) पीटरसन (D) रोजर्स

विभाग - B

- निम्नलिखित 11 से 20 प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) कडुआ स्वाद जीभ के किस भाग से परखा जाता है?
- 12) प्रयत्न एवं भूल पर प्रयोग किसने किया?
- 13) व्यक्तिगत बुद्धि कसौटी किसे कहते हैं?
- 14) सामान्यीकृत विकृत चिन्ता को दूसरे किस नाम से पहचाना जाता है?
- 15) व्यवहारवाद के प्रणेता कौन थे?
- 16) सलाह प्रक्रिया का प्रथम सोपान कौन-सा है?
- 17) रेफ्रिजरेटर में कौन-सी वायु का उपयोग होता है?
- 18) मुलाकात अर्थात् क्या?
- 19) संस्था की संरचना के प्रकारों के नाम दीजिए।
- 20) एरिस्टोटल के अनुसार सुख और सुखाकारो यानी (अर्थात्) क्या?

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 31 प्रश्नों के उत्तर संक्षिप्त में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[22]

- 21) संवेदन के प्रकारों के नाम लिखिए।
- 22) प्रत्येक सजीव प्राणी अपने जीवनचक्र दौरान किन दो प्रकार का व्यवहार करता दिखाई देता है?

23) अभिसंधित उद्दीपक एवं अभिसंधित प्रतिक्रिया को समझाइए।

24) मानसिक आयु की व्याख्या लिखिए।

अथवा

बुद्धिआंक का सूत्र सोदाहरण समझाइए।

25) बी. कुप्पुस्वामी की दी गई मनोभाव की व्याख्या दीजिए।

26) स्वयं संचालित चेतातंत्र के दो भाग बताइए।

27) अहम् के बारे में समझाइए।

अथवा

खुली जगह के भय में दर्शाई गई परिस्थितियाँ कौन-कौन-सी हैं?

28) योग का अर्थ स्पष्ट कीजिए।

29) हवा का प्रदूषण होने के कारण स्पष्ट कीजिए।

30) संगठन (संस्था) के लक्षण बताइए।

अथवा

केन्द्रीकरण क्या है?

31) सकारात्मक मनोविज्ञान की परिभाषा लिखिए।

विभाग - D

■ निम्नलिखित 32 से 42 प्रश्नों के उत्तर मुद्दासर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए

3 अंक हैं :

[33]

32) प्रत्यक्षीकरण की प्रक्रिया समझाइए।

33) प्रबलन के प्रकार सोदाहरण समझाइए।

34) गार्डनर के द्वारा दर्शाई सांगीतिक बुद्धि एवं नैसर्गिक बुद्धि को समझाइए।

35) 'मनोभाव जन्मजात नहीं संपादित हैं' — समझाइए।

अथवा

'पूर्वग्रह कम करने में संचार माध्यम के योगदान' को समझाइए।

36) संघर्ष के प्रकार उदाहरण सहित समझाइए।

37) सामान्य और असामान्य शब्द को समझाइए।

38) योग के आठ अंगों के नाम देकर 'नियम' के बारे में समझाइए।

अथवा

'बोधात्मक उपचार पद्धति' समझाइए।

39) कर्ट लेविन का पर्यावरण के प्रति प्रतिमान समझाइए।

40) लिखित परीक्षण को समझाइए।

41) विवाह और सुख के विषय में संक्षिप्त में समझाइए।

अथवा

सकारात्मक मनोदशा और व्यवहार को समझाइए।

42) व्यक्तिलक्षी सुख के बारे में संक्षिप्त में समझाइए।

विभाग -E

- निम्नलिखित 43 से 47 प्रश्नों के सविस्तर उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक हैं :

[25]

43) ध्यान के वस्तुलक्षी निर्धारकों को सोदाहरण समझाइए।

44) कोहलर के चिम्पांजी के प्रयोग की जानकारी देकर बॉक्सवाला प्रयोग सविस्तार समझाइए।

अथवा

शिक्षा की व्याख्या देकर सविस्तार समझाइए।

45) प्रतिभासम्पन्नता के लक्षणों को समझाइए।

46) सलाह की परिभाषा देकर, सलाह के सोपान स्पष्ट कीजिए।

47) पुनः उपयोग और ऊर्जा संरक्षण को सविस्तार समझाइए।

अथवा

'ग्रीन हाउस प्रभाव' की विस्तारपूर्वक चर्चा कीजिए।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

141(E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains 47 questions.
- 2) All questions are compulsory. There are internal options.
- 3) Figures to the right indicate full marks to the questions.
- 4) Answer the questions according to the instructions.
- 5) Start a new section on a new page.

SECTION - A

■ In the following 1 to 10 questions choose the correct option and answer the questions. Each question carries 1 mark : [10]

- 1) Which Psychologists have given the laws of perceptual organization?
 - (A) Wertheimer, Kohler, Koffka
 - (B) Freud, James Watt, Wundt
 - (C) Henning, Watson, Skinner
 - (D) Koffka, Morgan, Garrett
- 2) What is gradual diminishing of a learned response called?
 - (A) Reinforcement
 - (B) Extinction
 - (C) Discrimination
 - (D) Generalization

- 3) Who has given the three dimensional theory of intelligence?
(A) Thurston (B) Guilford
(C) Spearman (D) Gardner
- 4) What are firm negative thoughts in the mind of an individual called as?
(A) Attitude (B) Socialization
(C) Conditioning (D) Prejudice
- 5) Which is a natural internal reaction?
(A) Laugh (B) Run
(C) Cry (D) Walk
- 6) The example of iceberg is related to which concept?
(A) Psychosexual stage
(B) Dream state
(C) Conscious-unconscious
(D) Defence mechanism
- 7) Which type of meditation was propoganded by Maharshi Mahesh Yogi?
(A) Transcendental (B) Vipasyana
(C) Mindful (D) Leshya
- 8) What should be done to reduce the release of carbon dioxide in the air?
(A) Maintain cleanliness
(B) Not spreading litter
(C) Grow more trees
(D) Judicious use of natural resources
- 9) What provides force to the likely behaviour?
(A) Customer (B) Motivation
(C) Object (D) Reinforcement

10) Who noted that 'Positive Psychology has long history and short past'?

- (A) Seligman (B) Maslow
(C) Peterson (D) Rogers

SECTION - B

■ Answer the following questions from 11 to 20 in one sentence each. Each question carries 1 mark : [10]

11) In which part of the tongue we can experience bitter taste?

12) Who conducted experiment on learning by trial and error?

13) What is individual intelligence test?

14) What is the other name for generalised anxiety disorder?

15) Who was the founder of behaviourism?

16) Which is the first step of counselling process?

17) Name the gas which is being used for the refrigerator.

18) What is interview?

19) Name the types of organizational structure.

20) What is happiness and well being according to Aristotle?

SECTION - C

■ Answer the following questions from 21 to 31 in brief. Each question carries 2 marks : [22]

21) Name the types of sensations.

22) Which two kinds of behaviour is seen in living being during their lifespan?

- 23) Explain conditioned stimulus and conditioned response.
24) Define Mental age.

OR

Explain with example 'formula of I.Q'.

- 25) Define attitude according to B. Kuppuswamy.
26) Name two divisions of autonomic nervous system.
27) Explain the concept of 'ego'.

OR

Explain the situations shown in Agora Phobia.

- 28) Explain the meaning of yoga.
29) Explain the reasons of air pollution.
30) Write the characteristics of an organization.

OR

What is centralization?

- 31) Write definition of positive psychology.

SECTION - D

- **Answer the following questions from 32 to 42 to the point.**

Each question carries 3 marks :

[33]

- 32) Explain the process of perception.
33) Explain with example types of reinforcement.
34) Explain musical and naturalistic intelligence as per Gardner.
35) Explain : "Attitudes are not inborn but learned."

OR

Explain 'the importance of mass media in reducing prejudice'.

- 36) Explain types of conflict with example.
- 37) Explain the word normal and abnormal.
- 38) Name the eight aspects or steps of yoga and explain 'Niyam' in short.

OR

Explain cognitive therapy.

- 39) Explain the Kurt Lewin's model of environment.
- 40) Explain written test.
- 41) Explain marriage and happiness in short.

OR

Explain positive moods and behaviour.

- 42) Explain in short about individualistic happiness.

SECTION - E

- **Give detailed answers of the following questions from 43 to 47. Each question carries 5 marks :** [25]

- 43) Explain with examples the objective determinants of attention.
- 44) State the experiments conducted by Kohler on chimpanzee and explain the experiment with boxes.

OR

Write the definition of learning and explain it in detail.

- 45) Explain the characteristics of giftedness.
- 46) Define counselling and specify the steps of counselling.
- 47) Explain in detail the concept of recycling and energy conservation.

OR

Discuss the 'Green House effect' in detail.

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 105555

148(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ 5 વિભાગ અને કુલ 45 પ્રશ્નો અને એક નકશો છે.
- 2) બધાજ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) પ્રશ્નની સામે લખેલ અંક ગુણ દર્શાવે છે
- 4) પ્રશ્નની સૂચના પ્રમાણે જવાબ લખવા.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખો.

વિભાગ - A

■ નીચે આપેલા 1 થી 10 હેતુલક્ષી પ્રકારના પ્રશ્નો છે. દરેક પ્રશ્નમાં આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ પસંદ કરીને જવાબ લખો. પ્રત્યેકનો 1 ગુણ છે. [10]

- 1) ઇતિહાસ ઉપર ભૂમિનો પ્રભાવને મહત્વ આપનાર કોણ હતા ?
(A) કાન્ટ (B) સ્ટ્રાબો
(C) એરિસ્ટોટલ (D) હંટિંગ્ટન
- 2) વિશ્વમાં વસ્તીની દૃષ્ટિએ ભારતનો ક્રમ કયો છે ?
(A) પહેલો (B) બીજો
(C) ત્રીજો (D) ચોથો
- 3) મલેશિયાના કયા લોકો પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિ કરે છે ?
(A) પાલિયાન (B) લેપ
(C) રેડ ઇન્ડિયન્સ (D) સેમાંગ
- 4) ભારતના કયા શહેરમાં આઈ.ટી. ક્ષેત્રનું સંકુલ કાર્યરત નથી ?
(A) ગાંધીનગર (B) ભોપાલ
(C) હૈદરાબાદ (D) પૂણે
- 5) એટલેન્ટિક અને પેસેફિક મહાસાગરને જોડતી નહેર કઈ છે ?
(A) પેસેફિક નહેર (B) પનામા નહેર
(C) લિવરપુલ નહેર (D) સુએઝ નહેર

- 6) ભારતમાં સૌ પ્રથમ 1913 માં કઈ ફિલ્મ રજૂ થઈ હતી ?
 (A) રાજા હરિશચંદ્ર (B) આલમ આરા
 (C) પાકિઝા (D) મધર ઇન્ડિયા
- 7) આસિયાન (ASEAN) સંગઠનનું વડું મથક કયું છે ?
 (A) વિયેના (B) કાઠમંડુ
 (C) જાકાર્તા (D) મિન્સક
- 8) નીચેનામાંથી ઔદ્યોગિક કેન્દ્ર કયું છે ?
 (A) જોધપુર (B) જમશેદપુર
 (C) ચંદીગઢ (D) વારાણસી
- 9) રેખા અને સ્તંભ આલેખમાં શું દર્શાવવામાં આવે છે ?
 (A) વાદળા અને હિમવર્ષા (B) મનવ સ્ત્રીની ગીચતા
 (C) તાપમાન અને વરસાદ (D) ખની ઉત્પાદન
- 10) GPS પ્રણાલી કયા દેશના લશ્કર દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલી છે ?
 (A) યુ.એસ.એસ.આર. (B) આફ્રિકા
 (C) જર્મની (D) યુ.એસ.એ.

વિભાગ - B

- નીચે આપેલા 11 થી 20 પ્રશ્નોના જવાબ એક શબ્દથી એક વિધાનમાં આપો.

પ્રત્યેકનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 11) 'જ્યોગ્રાફીયા જનરાલીસ' (Geographia Generalis) પુસ્તક કોણે લખ્યું હતું ?
- 12) રેન્ડિયર કયા પ્રદેશનું ઉપયોગી પ્રાણી છે ?
- 13) તૃતીયક પ્રવૃત્તિ કોને કહે છે ?
- 14) વિશ્વમાં સૌ પ્રથમ રેલમાર્ગની શરૂઆત કયા બે શહેરો વચ્ચે થઈ હતી ?
- 15) ભારતમાં આધુનિક પ્રકારની ટેલિફોન સેવાઓના મૂળ સ્થાન કયું છે ?
- 16) રેશમમાર્ગે કઈ ચીજવસ્તુઓનો વ્યાપાર થતો હતો ?
- 17) છૂટી-છવાઈ વસાહતોનું નિર્માણ કયા સ્થાને થાય છે ?
- 18) નાટમો સંસ્થા ક્યાં આવેલી છે ?
- 19) રંગછાયા પદ્ધતિનો ઉપયોગ ક્યાં થાય છે ?
- 20) સ્કેનરનો ઉપયોગ જણાવો.

વિભાગ - C

■ નીચે આપેલા 21 થી 30 પ્રશ્નોના સંક્ષિપ્ત ઉત્તર લખો. પ્રત્યેકના 2 ગુણ છે. [20]

21) ભારતની વસ્તીને વય જૂથોના આધારે કેટલા ભાગમાં વહેંચવામાં આવે છે ?
કયા કયા ?

22) ખનીજ એટલે શું ? તેના પ્રકારો લખો.

અથવા

ગૃહ ઉદ્યોગ એટલે શું ? તેમાં કઈ ચીજો તૈયાર થાય છે ?

23) પંચમ પ્રવૃત્તિ એટલે શું ?

24) આકાશવાણી દ્વારા કયા કાર્યક્રમો પ્રસારિત કરવામાં આવે છે ?

25) સરોવર બંદર માટેની ભૌગોલિક અનુકૂળતાઓ જણાવો.

26) વહીવટી કેન્દ્ર એટલે શું ? તેનાં ઉદાહરણ આપો.

27) પૃષ્ઠીય જળ એટલે શું ?

28) દ્વિ - પરિમાણીય આલેખ એટલે શું ?

અથવા

સારણીકરણ વિશે માહિતી આપો.

29) નીચે આપેલા અવલોકનો પરથી મધ્યક શોધો.

110, 125, 105, 135, 115

30) સમમૂલ્ય પદ્ધતિ માહિતીનું કયું લક્ષણ દર્શાવે છે ?

વિભાગ - D

■ નીચેના 31 થી 40 પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર લખો. પ્રત્યેકના 3 ગુણ છે. [30]

31) નિશ્ચયવાદ વિચારધારા ચર્ચો

32) ખેતી આધારિત આનુષંગિક પ્રવૃત્તિઓ જણાવો.

33) વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી પાર્ક કોને કહેવામાં આવે છે ? તે કયા શહેરોમાં આવેલા છે ?

34) પાઈપ લાઈનના લાભો જણાવો.

35) ઈ-મેઈલ વિશે ટૂંક નોંધ લખો.

36) ભારતના વિદેશ વ્યાપારની બદલાતી તરાહ સમજાવો.

અથવા

નદીબંદરો વિશે ટૂંક નોંધ લખો.

- 37) જલ પ્રદૂષણની અસરો જણાવો.
- 38) નીચે આપેલી આંકડાકીય માહિતીનો
150, 187, 242, 253, 257, 245, 207, 190, 212, 227, 239
- 39) પ્રવાહ આલેખની લાક્ષણિકતા સમજાવો.

અથવા

ટપકું પદ્ધતિ વિશે ટૂંક નોંધ લખો.

- 40) કમ્પ્યુટરની મદદથી સ્તંભ આલેખ કેવી રીતે તૈયાર થાય તે સમજાવો.

વિભાગ - E

- નીચેના 41 થી 45 સુધીના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર જવાબ આપો અને 46 માં પ્રશ્નમાં નકશાપૂર્તિ કરો. પ્રત્યેકના 5 ગુણ છે.

[30]

- 41) વસ્તી ગીચતાને અસર કરતાં આર્થિક પરિબલો ચર્ચો.
- 42) વિશ્વના મહત્વના રેલમાર્ગો વિશે સવિસ્તર માહિતી આપો.

અથવા

ભારતના મુખ્ય આંતરિક જળમાર્ગોની માહિતી આપો.

- 43) ગ્રામીણ માનવ વસાહત પ્રણાલી વિશે સવિસ્તર ઉત્તર લખો.
- 44) માનવ સંસાધન - આ સંદર્ભે વિસ્તૃત ચર્ચો કરો.

અથવા

સાગરીય સંસાધન સંબંધી સમસ્યાઓ જણાવી તેના ઉકેલ જણાવો.

- 45) પ્રદૂષણ અટકાવવાના ઉપાયો
- 46) તમને આપવામાં આવેલા ભારતના નકશામાં નીચેની વિગતો યોગ્ય સ્થાને દર્શાવો.

- (1) સૌથી વધુ સાક્ષરતા ધરાવતું રાજ્ય
- (2) રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગ નં. 7 અને તેના પર આવેલું એક અટક સ્થાન
- (3) ભારતનું એક દરિયાઈ બંદર
- (4) નૌ સેના કેન્દ્ર
- (5) ઊનનું ઉત્પાદન કરતું એક કેન્દ્ર

નોંધ : અંધ ઉમેદવારોએ પ્રશ્ન નં. 46 ના ઉત્તર લખવા

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

148(H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में कुल 5 विभाग और 45 प्रश्न और एक मानचित्र हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक दिए गए हैं।
- 3) प्रश्न के सामने लिखे गए अंक गुण दर्शाते हैं।
- 4) प्रश्नों की सूचना के अनुसार उत्तर लिखिए।
- 5) नया विभाग नए पन्ने पर लिखिए।

विभाग - A

■ निम्नलिखित 1 से 10 हेतुलक्षी प्रकार के प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न में दिए गए विकल्पों में से सही विकल्प पसंद करके उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) 'इतिहास पर भूमि का प्रभाव' को महत्त्व देने वाला कौन था?
(A) कान्ट (B) स्ट्राबो
(C) एरिस्टोटल (D) हंटिंग्टन
- 2) विश्व में जनसंख्या की दृष्टि से भारत का कौन-सा क्रम है?
(A) पहला (B) दूसरा
(C) तीसरा (D) चौथा
- 3) मलेशिया के कौन-से लोग प्राथमिक प्रवृत्ति करते हैं?
(A) पालियान (B) लेप
(C) रेड इंडियन्स (D) सेमांग
- 4) भारत के किस शहर में आई.टी. क्षेत्र के संकुल कार्यरत नहीं हैं?
(A) गांधीनगर (B) भोपाल
(C) हैदराबाद (D) पुणे
- 5) अटलान्टिक एवं प्रशान्त महासागर को जोड़ने वाली नहर कौन-सी है?
(A) पेरिसिफिक नहर (B) पनामा नहर
(C) लिवरपूल नहर (D) स्वेज नहर

- 6) भारत में 1913 में सर्वप्रथम कौन-सी फिल्म प्रदर्शित हुई थी?
- (A) राजा हरिश्चन्द्र (B) आलम आरा
(C) पाकीज़ा (D) मदर इंडिया
- 7) आसियान संगठन का मुख्यालय कौन-सा है?
- (A) वियेना (B) काठमांडू
(C) जकार्ता (D) मिनसक
- 8) निम्नलिखित में से औद्योगिक केन्द्र कौन-सा है?
- (A) जोधपुर (B) जमशेदपुर
(C) चंडीगढ़ (D) वाराणसी
- 9) रेखा और स्तंभ आलेख में क्या दर्शाया जा सकता है?
- (A) बादल एवं हिम वर्षा (B) मानव जनसंख्या घनत्व
(C) तापमान और वर्षा (D) खनिज उत्पादन
- 10) जी.पी.एस. (G.P.S.) प्रणाली किस देश की सेना द्वारा विकसित की गई है?
- (A) यू.एस.एस.आर. (B) अफ्रीका
(C) जर्मनी (D) यू.एस.ए.

विभाग - B

- निम्नलिखित 11 से 20 तक के प्रश्नों के उत्तर एक शब्द से एक विधान में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) 'जियोग्राफिया जनरालीस' पुस्तक किसने लिखी थी?
- 12) रेन्डियर किस प्रदेश का उपयोगी प्राणी है?
- 13) तृतीय प्रवृत्ति किसे कहते हैं?
- 14) विश्व में सर्वप्रथम रेलमार्ग की शुरुआत किन दो शहरों के बीच हुई थी?
- 15) भारत में आधुनिक प्रकार की टेलीफोन सेवाओं के विकास में किसका योगदान है?
- 16) रेशम मार्ग से किन चीज वस्तुओं का व्यापार होता था?
- 17) छिटपुट आवास का निर्माण किन स्थानों पर होता है?
- 18) नाटमो संस्था कहाँ स्थित है?
- 19) रंगछाया पद्धति का उपयोग कहाँ होता है?
- 20) स्कैनर का उपयोग बताइए।

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 30 प्रश्नों के संक्षेप में उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[20]

- 21) भारत की जनसंख्या को आयु वर्ग के आधार पर कितने वर्गों में विभक्त किया गया है? कौन-कौन से वर्ग हैं?
- 22) खनिज अर्थात् क्या? उसके प्रकार लिखिए।
अथवा
गृह उद्योग अर्थात् क्या? उसमें कौन सी चीजें तैयार होती हैं?
- 23) पंचम प्रवृत्ति अर्थात् क्या?
- 24) आकाशवाणी द्वारा कौन-से कार्यक्रमों को प्रसारित किया जाता है?
- 25) झील बंदरगाह के लिए भौगोलिक अनुकूलताएँ बताइए।
- 26) प्रशासन केन्द्र अर्थात् क्या? उसके उदाहरण दीजिए।
- 27) पृष्ठीय जल अर्थात् क्या?
- 28) द्वि-परिमाणीय आलेख अर्थात् क्या?

अथवा

- सारणीकरण के बारे में लिखिए।
- 29) नीचे दिए गए अवलोकनों पर से मध्यक ज्ञात कीजिए:
110, 125, 105, 135, 115
 - 30) सममूल्य पद्धति जानकारी का कौन-सा लक्षण दर्शाती है?

विभाग - D

- नीचे दिए गए 31 से 40 प्रश्नों के उत्तर मुद्दासर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक हैं:

[30]

- 31) निश्चयवाद विचारधारा की चर्चा कीजिए।
- 32) खेती आधारित आनुषंगिक प्रवृत्तियाँ बताइए।
- 33) विज्ञान और टेक्नोलॉजी पार्क किसे कहा जाता है? वे किन शहरों में स्थित हैं?
- 34) पाइपलाइन के लाभ बताइए।
- 35) इ-मेल के बारे में संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए।

36) भारत के विदेश व्यापार के बदलते प्रवाह को समझाइए।

अथवा

नदी बंदरगाह के विषय में संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए।

37) जल प्रदूषण के प्रभाव बताइए।

38) नीचे दी गई अंकात्मक जानकारी का मध्यस्थ ज्ञात कीजिए :

150, 187, 242, 253, 257, 245, 207, 190, 212, 227, 239

39) प्रवाह आलेख की लाक्षणिकताएँ समझाइए।

अथवा

बिंदु पद्धति के बारे में संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए।

40) कम्प्यूटर की सहायता से स्तंभ आलेख किस प्रकार तैयार होगा? समझाइए।

विभाग - E

■ नीचे दिए गए 41 से 45 प्रश्नों के उत्तर सविस्तार दीजिए और 46 वें प्रश्न में नक्शा पूर्ति कीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक हैं :

[30]

41) जनसंख्या घनत्व पर असर करने वाले आर्थिक परिबलों की चर्चा कीजिए।

42) विश्व के महत्त्वपूर्ण रेलमार्गों के विषय में सविस्तार जानकारी दीजिए।

अथवा

भारत के मुख्य आंतरिक जलमार्गों की जानकारी दीजिए।

43) ग्रामीण मानव अधिवास प्रणाली के विषय में सविस्तार उत्तर लिखिए।

44) मानव संसाधन के संदर्भ में विस्तृत चर्चा कीजिए।

अथवा

समुद्री संसाधन संबंधी समस्याएँ बताकर, उनका निराकरण बताइए।

45) प्रदूषण रोकने के उपाय बताइए।

46) आपको दिए गए भारत के मानचित्र में निम्नलिखित विगतों को योग्य स्थान पर दर्शाइए :

(1) सबसे अधिक साक्षरता वाला राज्य।

(2) राष्ट्रीय राजमार्ग नं.7 और उस पर स्थित एक विराम स्थल।

(3) भारत का एक समुद्री बंदरगाह।

(4) नौसेना केन्द्र।

(5) ऊन का उत्पादन करने वाला एक केन्द्र।

नोट : अंध विद्यार्थियों को प्रश्न नंबर-46 का उत्तर लिखना है।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

148 (E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains 5 sections, 45 questions and one map.
- 2) All questions are compulsory. There are internal options.
- 3) Figures at the right side indicate full marks for the questions.
- 4) Answer the questions based on instructions.
- 5) Start new section on a new page.

SECTION - A

- Questions from 1 to 10 are multiple choice type questions.

Select the correct answer from the options and write.

Each question carries 1 mark.

|10|

- 1) Who stressed significance of 'land on history'?
(A) Kant (B) Strabo
(C) Aristotle (D) Huntington
- 2) In terms of population India has which rank in the World?
(A) First (B) Second
(C) Third (D) Fourth
- 3) Which people of Malaysia are engaged in primary activities?
(A) Palyans (B) Lap
(C) Red Indians (D) Semang
- 4) In which city of India IT complexes are not functioning?
(A) Gandhinagar (B) Bhopal
(C) Hyderabad (D) Pune
- 5) Which canal joins Atlantic and Pacific Oceans?
(A) Pacific canal (B) Panama canal
(C) Liverpool canal (D) Suez canal

- 6) Which of these films was first released in India in 1913?
(A) Raja Harishchandra (B) Alam Ara
(C) Pakiza (D) Mother India
- 7) Which of these is the headquarters of ASEAN?
(A) Vienna (B) Kathmandu
(C) Jakarta (D) Minsk
- 8) Which of the following is the industrial centre?
(A) Jodhpur (B) Jamshedpur
(C) Chandigarh (D) Varanasi
- 9) What is shown through line and bar graph?
(A) Clouds and rainfall (B) Population density
(C) Temperature and rain (D) Mineral production
- 10) Which country's Army has developed GPS technique?
(A) U.S.S.R. (B) Africa
(C) Germany (D) U.S.A.

SECTION - B

- Answer the following from 11 to 20 questions in one sentence or one word each. Each question carries 1 mark : [10]

- 11) Who was the author of the book 'Geographia Generalis'?
- 12) In which region is the reindeer considered to be a useful animal?
- 13) What is known as Tertiary Activity?
- 14) The World's first railway train ran between which two cities?
- 15) Who played an important role in development of modern telephone services in India?
- 16) Which goods are traded by Silk Route?
- 17) Where does the scattered human settlement take a place generally?
- 18) Where is of NATMO located?
- 19) Where is choropleth method used?
- 20) State the utility of scanner.

SECTION - C

- Answer the following questions starting from 21 to 30 briefly.
Each question carries 2 marks :

[20]

21) India's population divided in how many age groups? State the age groups.

22) What is mineral? Write its types.

OR

What is household industries? Which things are made in it?

23) What is quinary activities?

24) Which programmes are broadcasted by Aakashvani?

25) Write the favourable geographical conditions for lake ports.

26) What is administrative centre? Give its example.

27) What is surface water?

28) What is meant by two-dimensional graph?

OR

Give brief information about tabulation.

29) Find out the mean of the following frequencies :

110, 125, 105, 135, 115.

30) Which characteristic does the Isotherm technique show?

SECTION - D

- Answer the following questions from 31 to 40 to the point.
Each question carries 3 marks :

[30]

31) Discuss the concept of determinism.

32) Describe agriculture allied activities.

33) What is known as science and technology park? In which cities are they located?

34) What are advantages of pipeline?

35) Write a short note on E-mail.

36) Explain the changing directions of Indian foreign trade.

OR

Write a short note on the river ports.

- 37) State the effects of water pollution.
- 38) Find out the median of the data given below :
150, 187, 242, 253, 257, 245, 207, 190, 212, 227, 239
- 39) Explain the characteristics of a flow diagram.

OR

Write a short note on dot method.

- 40) Explain how a bar graph is prepared with the help of a computer.

SECTION - E

- Answer the following questions from 41 to 45 in detail. Attempt question No. 46 on map. Each question carries 5 marks :

[30]

- 41) Describe the economical factors influencing population density.
- 42) Write a detailed note on important rail routes of the World.

OR

Discuss the major inland waterways of India.

- 43) Discuss the rural settlement in detail.
- 44) Discuss in detail the human resources.

OR

State the problems pertaining to the oceanic resources and suggest remedy.

- 45) State the remedies to prevent pollution.
- 46) Identify and locate the following places on the map of India given to you :
- (1) State with the highest literacy rate in the country.
 - (2) National Highway no.7 and a city located on it.
 - (3) One sea port of India
 - (4) Naval base centre.
 - (5) Any one centre – production of wool.

Note :- Blind candidates should answer question no.46.

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 106903

139(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ 5 વિભાગ અને 47 પ્રશ્નો છે.
- 2) બધા જ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) પ્રશ્નની સામે લખેલ અંક ગુણ દર્શાવે છે.
- 4) પ્રશ્નની સૂચના મુજબ જવાબ આપો.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાનેથી શરૂ કરવો.

વિભાગ - A

■ નીચે આપેલા 1 થી 10 વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી સાચો ઉત્તર લખો. પ્રત્યેક પ્રશ્નના 1 ગુણ છે.

[10]

- 1) ભારતમાં સૌથી વધુ કયા ધર્મના લોકો વસવાટ કરે છે ?
(A) હિન્દુ (B) મુસ્લિમ
(C) ખ્રિસ્તી (D) શીખ
- 2) પારસીઓનું ધાર્મિક પુસ્તક કયું છે ?
(A) ભગવદ્ગીતા (B) અવેસ્તા
(C) કુરાન શરીફ (D) ત્રિપિટક
- 3) અનુસૂચિત જાતિનું સૌથી વધુ પ્રમાણ કયા રાજ્યમાં છે ?
(A) બિહાર (B) અરુણાચલ
(C) મેઘાલય (D) પંજાબ
- 4) 1901 માં ભારતમાં જાતિપ્રમાણ કેટલું હતું ?
(A) 954 (B) 946
(C) 972 (D) 952

- 5) સામાજિક પરિવર્તન એટલે
- (A) રચનાતંત્રમાં ફેરફાર (B) ખોરાકમાં ફેરફાર
(C) ફેશનમાં ફેરફાર (D) એક પણ નહિ
- 6) ભારતમાં રંગીન ટેલિવિઝનનો પ્રારંભ ક્યારે થયો ?
- (A) 1959 (B) 1982
(C) 1969 (D) 1979
- 7) બ્રહ્મો સમાજની સ્થાપના કોણે કરી હતી ?
- (A) કવિ નર્મદ (B) કરસનદાસ મૂળજી
(C) રાજા રામમોહનરૌય (D) મહર્ષિ કર્વે
- 8) પંચાયતનો કાર્યકાળ કેટલા વર્ષનો હોય છે ?
- (A) 1 (B) 2
(C) 3 (D) 5
- 9) બાળ અપરાધીને સુરક્ષિત રાખવાનું સ્થળ એટલે -
- (A) બાળ અદાલત (B) રિમાન્ડ હોમ
(C) પાલકગૃહ (D) પ્રોબેશન
- 10) એઈડ્સનો પ્રથમ દર્દી કયા દેશમાં જોવા મળ્યો હતો ?
- (A) ભારત (B) ઈંગ્લેન્ડ
(C) જાપાન (D) અમેરિકા

વિભાગ - B

- નીચે આપેલ 11 થી 20 પ્રશ્નોના ઉત્તર એક વાક્યમાં લખો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે. [10]
- 11) સંસ્કૃતિ એટલે શું ?
- 12) લિંગ પ્રમાણ એટલે શું ?
- 13) સંસ્કૃતિકરણનો ખ્યાલ કોણે આપ્યો ?
- 14) પશ્ચિમીકરણ પ્રક્રિયાનો પ્રારંભ ક્યારથી થયેલ છે ?
- 15) 'WWW.' નું પુરું નામ જણાવો.
- 16) કયા પ્રકારનું આંદોલન નૈતિકતા સાથે જોડાયેલું હોય છે ?
- 17) તાલુકા પંચાયતના પ્રમુખ કોણ બને છે ?
- 18) ગામના વિકાસ અને વહીવટનું મુખ્ય કામ કોણ કરે છે ?

- 19) યુવા અજંપાનો અર્થ આપો.
20) 'વિશ્વ એઈડ્સ દિન'ની ઉજવણી ક્યારે કરવામાં આવે છે ?

વિભાગ - C

- નીચે આપેલા 21 થી 31 સુધીના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો. પ્રત્યેક પ્રશ્નના 2 ગુણ છે. [22]

- 21) રાષ્ટ્રીય એકતાની વ્યાખ્યા આપો.
22) ભારતમાં બોલાતી કોઈપણ ચાર ભાષાના નામ આપો.
23) શીખ ધર્મના પાંચ 'ક' કોને કહે છે ?
24) ટોટેમવાદ એટલે શું ?
25) જાદુના પ્રકાર જણાવો.
26) અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં કઈ બાબતોનો સમાવેશ થાય છે ?
27) પશ્ચિમીકરણનો અર્થ આપો.

અથવા

વૈશ્વિકીકરણનો અર્થ આપો.

- 28) ગ્રામ પંચાયતના બે કાર્યો લખો.
29) પંચાયતી રાજની વ્યાખ્યા આપો.
30) 'પ્રોબેશન' એટલે શું ?

અથવા

બાળ અપરાધની વ્યાખ્યા આપો.

- 31) 'સ્ત્રી-ભ્રૂણ હત્યા' કોને કહેવાય ?

અથવા

'ઓનર કિલિંગ' કોને કહેવાય ?

વિભાગ - D

- નીચે આપેલ 32 થી 42 સુધીના પ્રશ્નોના સંક્ષેપમાં જવાબ આપો. પ્રત્યેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે. [33]

- 32) ટૂંકનોંધ લખો : સમૂહ સંચારના માધ્યમો.
33) જૈન સમુદાયની સંક્ષેપમાં સમજૂતી આપો.
34) ભારતીય સંસ્કૃતિના કોઈપણ ત્રણ લક્ષણો જણાવો.
35) આદિવાસી વિકાસના કાર્યક્રમની ટૂંકી રૂપરેખા આપો.

અથવા

અનુસૂચિત જાતિની બંધારણીય જોગવાઈઓ જણાવો.

36) સ્ત્રીઓને રક્ષણ પુરું પાડતા મુખ્ય કાનૂનો પર નોંધ લખો.

અથવા

સ્ત્રીઓના બંધારણીય અધિકારો જણાવો.

37) ઉદારીકરણના લાભો જણાવો.

અથવા

સાંસ્કૃતિક પરિવર્તનનો અર્થ આપી તેના લક્ષણો જણાવો.

38) કમ્પ્યુટર વિશે ટૂંકમાં પરિચય આપો.

39) પ્રતિરોધાત્મક સામાજિક આંદોલન વિશે માહિતી આપો.

40) પંચાયતી રાજનું ત્રિસ્તરીય માળખું સ્પષ્ટ કરો.

41) ટૂંકનોંધ લખો : બોસ્ટલ શાળાઓ

42) એઈડ્સ કેવી રીતે ફેલાય છે અને કેવી રીતે ફેલાતો નથી ?

વિભાગ - E

■ નીચે આપેલા 43 થી 47 સુધીના પ્રશ્નોના ઉત્તર વિસ્તારથી લખો. પ્રત્યેક પ્રશ્નના 5 ગુણ છે. [25]

43) સ્ત્રી-સશક્તિકરણનું મહત્ત્વ સમજાવો.

અથવા

ભારતમાં સ્ત્રી - સશક્તિકરણ માટેના શૈક્ષણિક અને આરોગ્યલક્ષી કાર્યક્રમોની જાણકારી આપો.

44) સંચારનો અર્થ જણાવી તેની લાક્ષણિકતાઓ સમજાવો.

45) સુધારાવાદી સામાજિક આંદોલન અને ક્રાંતિકારી સામાજિક આંદોલન વચ્ચેનો તફાવત આપો.

46) બાળ અપરાધના સામાજિક અને આર્થિક કારણો સમજાવો.

47) સામાજિક સમસ્યાની વ્યાખ્યા આપી તેના લક્ષણો જણાવો.

અથવા

એઈડ્સ નિયંત્રણ કઈ રીતે કરી શકાય ? સ્પષ્ટ કરો.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

139 (H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्न पत्र में कुल 5 विभाग एवं 47 प्रश्न हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक हैं।
- 3) प्रश्न के दाहिनी ओर उसके अंक दिए गए हैं।
- 4) प्रश्न के साथ दी गई सूचना के अनुसार ही उत्तर लिखिए।
- 5) नया विभाग नए पन्ने से प्रारम्भ कीजिए।

विभाग - A

■ निम्नलिखित 1 से 10 तक प्रश्नों के उचित विकल्प चुनकर उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) भारत में सबसे अधिक किस धर्म के लोग निवास करते हैं?
(A) हिन्दू (B) मुस्लिम
(C) ईसाई (D) सिक्ख
- 2) पारसियों की धार्मिक पुस्तक का नाम क्या है?
(A) भगवद्गीता (B) अवेप्ता
(C) कुरान शरीफ (D) त्रिपिटक
- 3) अनुसूचित जाति का सबसे अधिक प्रमाण किस राज्य में है?
(A) बिहार (B) अरुणाचल
(C) मेघालय (D) पंजाब

- 4) 1901 में भारत का लिंगानुपात क्या था?
- (A) 954 (B) 946
(C) 972 (D) 952
- 5) सामाजिक परिवर्तन अर्थात्
- (A) रचनातंत्र में बदलाव (B) भोजन में बदलाव
(C) फैशन में बदलाव (D) एक भी नहीं
- 6) भारत में रंगीन टेलीविजन का प्रारंभ कब हुआ?
- (A) 1959 (B) 1982
(C) 1969 (D) 1979
- 7) ब्रह्म समाज की स्थापना किसने की थी?
- (A) कवि नर्मद (B) करसन दास मूलजी
(C) राजा राम मोहन राय (D) महर्षि कर्वे
- 8) पंचायत का कार्यकाल कितने वर्ष का होता है?
- (A) एक (B) दो
(C) तीन (D) पाँच
- 9) बाल अपराधी को सुरक्षित रखने का स्थान
- (A) बाल अदालत (B) रिमान्ड होम
(C) पालक गृह (D) प्रोबेशन
- 10) एड्स का प्रथम रोगी किस देश में पाया गया था?
- (A) भारत (B) इंग्लैण्ड
(C) जापान (D) अमेरिका

विभाग - B

- निम्नलिखित 11 से 20 प्रश्नों के उत्तर प्रत्येक एक वाक्य में लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) 'संस्कृति' अर्थात् क्या?
- 12) 'लिंगानुपात' अर्थात् क्या?
- 13) संस्कृतिकरण का विचार किसने दिया था?
- 14) पश्चिमीकरण की शुरुआत कब से हुई है?
- 15) WWW. का पूरा नाम बताइए।
- 16) किस प्रकार का आंदोलन नैतिकता के साथ जुड़ा होता है?
- 17) तहसील पंचायत का प्रमुख कौन बनता है?
- 18) गाँव के विकास और प्रशासन के मुख्य कार्य कौन करता है?
- 19) युवा बेचैनी का अर्थ दीजिए।
- 20) विश्व एड्स दिवस कब मनाया जाता है?

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 31 प्रश्नों के उत्तर संक्षिप्त में लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[22]

- 21) राष्ट्रीय एकता की परिभाषा लिखिए।
- 22) भारत में बोली जाने वाली किन्हीं चार भाषाओं के नाम लिखिए
- 23) सिक्ख धर्म के पाँच 'क' किन्हीं कहते हैं?

- 24) 'टोटमवाद' अर्थात् क्या?
- 25) 'जादू' के प्रकार बताइए।
- 26) अभौतिक संस्कृति में किन विषयों को शामिल करते हैं?
- 27) 'पश्चिमीकरण' का अर्थ बताइए।

अथवा

'वैश्वीकरण' का अर्थ बताइए।

- 28) ग्राम पंचायत के दो कार्य लिखिए।
- 29) 'पंचायती राज' की व्याख्या कीजिए।
- 30) 'प्रोवेशन' अर्थात् क्या?

अथवा

बाल अपराध किसे कहते हैं?

- 31) स्त्री-भ्रूण हत्या किसे कहते हैं?

अथवा

ऑनर किलिंग किसे कहते हैं?

विभाग - D

- निम्नलिखित 32 से 42 प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के 3 अंक हैं :

[33]

- 32) टिप्पणी लिखिए : जन संचार के माध्यम।
- 33) जैन समुदाय को संक्षिप्त में समझाइए।

34) भारतीय संस्कृति के कोई तीन लक्षण समझाइए।

35) आदिवासी विकास के कार्यक्रमों की संक्षिप्त रूपरेखा लिखिए।

अथवा

अनुसूचित जाति की संवैधानिक व्यवस्था लिखिए।

36) महिलाओं को सुरक्षा प्रदान करने वाले मुख्य कानूनों पर टिप्पणी लिखिए।

अथवा

महिलाओं के संवैधानिक अधिकार लिखिए।

37) उदारीकरण के लाभों को लिखिए।

अथवा

सांस्कृतिक परिवर्तन का अर्थ और लक्षण लिखिए।

38) 'कम्प्यूटर' का संक्षिप्त परिचय दीजिए।

39) प्रतिरोधक सामाजिक आंदोलन की जानकारी लिखिए।

40) पंचायती राज के त्रि-स्तरीय ढाँचे को समझाइए।

41) टिप्पणी लिखिए : बोस्टल विद्यालय

42) एड्स किस तरह फैलता है और किस तरह नहीं फैलता?

विभाग - E

- निम्नलिखित 43 से 47 प्रश्नों के विस्तार से उत्तर दीजिए। प्रत्येक के लिए 5 अंक हैं :

[25]

43) महिला सशक्तिकरण का महत्व समझाइए।

अथवा

भारत में महिला सशक्तिकरण के लिए शैक्षणिक और स्वास्थ्यलक्षी कार्यक्रमों की जानकारी लिखिए।

- 44) संचार का अर्थ समझाकर उसके लक्षणों की जानकारी लिखिए।
- 45) सुधारवादी सामाजिक आंदोलन और क्रांतिकारी सामाजिक आंदोलन के बीच अंतर स्पष्ट कीजिए।
- 46) बाल अपराध के सामाजिक और आर्थिक कारण समझाइए।
- 47) सामाजिक समस्या की व्याख्या और सामाजिक समस्याओं के लक्षण लिखिए।

अथवा

एड्स पर नियंत्रण किस तरह कर सकते हैं? स्पष्ट कीजिए।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

139 (E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) There are 5 sections and 47 questions in this question paper.
- 2) All questions are compulsory. Options are internal.
- 3) Figures to the right indicate full marks.
- 4) Answer the questions according to the instructions.
- 5) Start new section on a new page.

SECTION - A

■ Select and write the correct options from the given options.

Each question carries 1 mark :

[10]

- 1) People of which religion are predominant in India in terms of population?
(A) Hindu (B) Muslim
(C) Christian (D) Sikh
- 2) Which is the scripture of parsees?
(A) Bhagwad Geeta (B) Avesta
(C) Quran Sharif (D) Tripitaka
- 3) Which state has the highest proportion of scheduled castes?
(A) Bihar (B) Arunachal
(C) Meghalaya (D) Punjab

- 4) What was the sex ratio of India in 1901?
(A) 954 (B) 946
(C) 972 (D) 952
- 5) Social change means :
(A) Change in structure (B) Change in diet
(C) Change in fashion (D) None of these
- 6) When did colour television start in India?
(A) 1959 (B) 1982
(C) 1969 (D) 1979
- 7) Who established 'Brahmosamaj'?
(A) Poet Narmad (B) Karasan Das Mulji
(C) Raja Ram Mohan Roy (D) Maharshi Karve
- 8) What is the tenure of 'Panchayat'?
(A) One year (B) Two years
(C) Three years (D) Five years
- 9) The secured place for detention of juvenile convicts is ...
(A) Juvenile court (B) Remand Home
(C) Palakgrih (D) Probation
- 10) Where was the first patient of AIDS found?
(A) India (B) England
(C) Japan (D) America

SECTION - B

- Answer the following 11 to 20 questions in one sentence each. Each question carries 1 mark : [10]

- 11) What is culture?
- 12) What is meant by sex ratio?
- 13) Who has given the concept of 'Sanskritization'?
- 14) When did the process of Westernization start?
- 15) Give full form of 'WWW'.
- 16) Which type of movement is linked with morality?
- 17) Who becomes president of taluka panchayat?
- 18) Who carries out the main administration and developmental activities of village?
- 19) Give the meaning of youth unrest.
- 20) When 'World AIDS Day' is celebrated?

SECTION - C

- Answer the following 21 to 31 questions in brief. Each question carries 2 marks : [22]

- 21) Define National unity.
- 22) Give names of any four languages spoken in India.
- 23) What are the five 'K's of sikh religion?
- 24) What is 'Totemism'?

- 25) State the types of magic.
- 26) What substances are included in non-material culture?
- 27) Give the meaning of 'Westernization'.

OR

Give the meaning of 'Globalization'.

- 28) Write two functions of gram panchayat.
- 29) Define 'Panchayati raj'.
- 30) What is meant by 'Probation'?

OR

Define juvenile-delinquency.

- 31) What is female infanticide?

OR

What is honour killing?

SECTION - D

- **Answer the following 32 to 42 questions in brief. Each question carries 3 marks : [33]**

- 32) Write a short-note on Mass media.
- 33) Explain in brief: 'Jain community'.
- 34) State the features of Indian culture (Any Three).
- 35) Give a brief outline of tribal development programme.

OR

State constitutional provisions for scheduled castes.

36) Write a note on major laws which provide protection to women.

OR

State the constitutional rights of women.

37) State the advantages of Liberalization.

OR

Give meaning and features of cultural change.

38) Give brief introduction of computer.

39) Give information about resistant social movement.

40) Explain the three-tier structure of Panchayati Raj.

41) Write a short note on 'Borstal schools'.

42) How does AIDS spread and how does it not spread?

SECTION - E

■ **Answer the following 43 to 47 questions in detail. Each question carries 5 marks :**

[25]

43) Explain the importance of women empowerment.

OR

State educational and health related programmes for women empowerment in India.

44) Explain the meaning and features of communication.

45) Give the difference between reformative and revolutionary social movements.

46) Explain the social and economic factors of juvenile delinquency.

47) Define social problem and state features of it.

OR

How AIDS can be controlled? Explain.

This Question Paper contains 23 printed pages.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

102077

136(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ 47 પ્રશ્નો છે.
- 2) બધાજ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) જમણી બાજુના આંકડા ગુણ દર્શાવે છે.

વિભાગ - A

- નીચે આપેલા 1 થી 10 પ્રશ્નોના આપેલા વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી જવાબ લખો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 1) મૂળભૂત તાર્કિક કારકો કેટલા છે ?
(A) પાંચ (B) ત્રણ
(C) ચાર (D) બે
- 2) સત્ય આધારવિધાન અને અસત્ય ફલિત વિધાનવાળી દલીલ કેવી પ્રકારની હોય છે ?
(A) સત્ય (B) અપ્રમાણભૂત
(C) પ્રમાણભૂત (D) અસત્ય
- 3) વિધિવાચક દિધાનુમાન (CD) ના રૂપમાં સત્યતા - કોષ્ટકની કેટલી હરોળો હોય છે ?
(A) ચાર (B) સોળ
(C) આઠ (D) બે

- 4) કઈ આકૃતિમાં મધ્યપદ બંને આધાર વિધાનોમાં ઉદ્દેશ્યના સ્થાને હોય છે ?
 (A) પહેલી (B) બીજી
 (C) ત્રીજી (D) ચોથી
- 5) કઈ વ્યાપ્તિ કાર્યકારણ સંબંધ સ્થાપે છે ?
 (A) વૈજ્ઞાનિક વ્યાપ્તિ (B) અવૈજ્ઞાનિક વ્યાપ્તિ
 (C) સાદી ગણના મૂલક વ્યાપ્તિ (D) પ્રતિજ્ઞા
- 6) વ્યાપ્તિ સમર્થન વિધિનું ત્રીજું સોપાન કયું છે ?
 (A) અન્વય પદ્ધતિ (B) વ્યતિરેક પદ્ધતિ
 (C) વ્યભિચારગ્રહ પદ્ધતિ (D) સામાન્ય લક્ષણ પ્રત્યક્ષાનુભૂતિ
- 7) મૂલ્ય તરીકે સુંદર કેવા પ્રકારનું છે ?
 (A) આકર્ષણ (B) મોહક
 (C) આનંદદાયક (D) ભૌતિક
- 8) ધર્મ અને વિજ્ઞાનના સમન્વય દ્વારા સર્વોદયની પ્રાપ્તિના વિચારો કોણે આપેલા છે ?
 (A) ગાંધીજી (B) ટાગોર
 (C) ડૉ. રાધાકૃષ્ણન (D) વિનોબાજી
- 9) જગતના વિદ્યમાન ધર્મોમાં અર્વાચીન ધર્મ કયો છે ?
 (A) હિન્દુ ધર્મ (B) તાઓ ધર્મ
 (C) ઈસ્લામ ધર્મ (D) શીખ ધર્મ
- 10) 'વિષયોથી ઈન્દ્રિયોને પાછી વાળવાની સ્થિતિ' ને શું કહેવાય ?
 (A) પ્રત્યાહાર (B) ધારણા
 (C) સંતોષ (D) ધ્યાન

વિભાગ - B

- નીચેના 11 થી 20 પ્રશ્નોના જવાબ એક વિધાનમાં આપો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે. [10]
- 11) 'તમે આવશો' એ વિધાન અસત્ય હોય તો 'તમે આવશો નહિ' એ વિધાન કેટલું હોય છે ?
 - 12) પ્રમાણભૂત દલીલની લાક્ષણિકતા કઈ છે ?
 - 13) $p \vee q$ અને $\neg q$ તેથી, p આ રૂપ કયા નિયમનું છે ?
 - 14) સંવિધાનમાં ફલિત વિધાનના વિધેયપદને શું કહેવાય છે ?
 - 15) પ્રકૃતિ એક સરખા સંયોગોમાં એક સરખી રીતે વર્તે છે તેને શું કહેવાય છે ?
 - 16) ભારતીય અનુમાનના બંધારણમાં કુલ કેટલા અવયવો છે ?
 - 17) કોના મતે વસ્તુનું અંતર્ગત મૂલ્ય નથી ?
 - 18) માનવીના વિચારો કે બુદ્ધિ સાથે મૂલ્યનું કયું પાસું સંકળાયેલું છે ?
 - 19) ગાંધીજી અનુસાર 'સર્વધર્મ સમભાવ'થી પોતાના ધર્મ પ્રત્યે કેવો અભિગમ વિકસે છે ?
 - 20) યોગની જીવનદૃષ્ટિ આપવને શું આપે છે ?

વિભાગ - C

- નીચેના 21 થી 31 સુધીના પ્રશ્નોના જવાબ સંક્ષિપ્તમાં આપો. દરેક પ્રશ્નના 2 ગુણ છે. [22]
- 21) જટિલ સંયુક્ત વિધાનોના પ્રકારોનાં નામ લખો.
 - 22) \rightarrow (શરતી) કારકનું સત્યતા કોષ્ટક રચો.

23) નીચેની દલીલ પ્રમાણભૂત બને એ રીતે ખાલી જગ્યા પૂરો અને એ દલીલ માટેના જે પ્રમાણભૂત રૂપનું સ્થાનાપત્તિ નિદર્શન હોય તે રૂપ લખો.

$$(J \rightarrow L) \rightarrow (K \& R)$$

$$\therefore \sim(J \rightarrow L)$$

24) 'MP' ના નિયમનું કથન લખો

25) નીચેના સંવિધાનની આકૃતિ અને ભેદ જણાવો :

સર્વ નેતાઓ નીડર છે.

કેટલાક ગુજરાતીઓ નેતાઓ છે.

\therefore કેટલાક ગુજરાતીઓ નીડર છે.

26) નીચેની પ્રાતીક રજૂઆતો કઈ વ્યાપ્તિ - રીતિની છે ? તે ઓળખાવો.

(i) A B C D - a b c d

B C D - b c d

\therefore a એ A નું પરિણામ છે.

(ii) A B C - a b c

B એ b નું અગાઉથી જાણેલું કારણ

C એ c નું અગાઉથી જાણેલું કારણ

\therefore a એ A નું પરિણામ છે.

27) ન્યાય દર્શન અનુસાર પ્રમાણ કેટલા છે ? કયાં કયાં ?

અથવા

પ્રતિજ્ઞા એટલે શું ? ઉદાહરણનું પ્રતિજ્ઞા - વાક્ય લખો.

28) નીચેના વિધાનોમાંથી કયું હકીકતલક્ષી છે અને કયું મૂલ્યલક્ષી છે ? તે જણાવો.

(i) તમે હસો છો ત્યારે સુંદર લાગો છો.

(ii) સમુદ્રનું પાણી ખારું હોય છે.

29) શારીરિક મૂલ્યોના ઉદાહરણો આપો.

અથવા

સત્ય એટલે શું ?

30) 'ધૃ' ધાતુનો અર્થ લખો.

31) ચિત્તની પાંચ અવસ્થાઓનાં નામ લખો.

અથવા

બહિરંગોમાં કયા પાંચ અંગોનો સમાવેશ થાય છે ?

વિભાગ - D

■ નીચેના 32 થી 42 સુધીના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર જવાબ લખો. દરેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે. [33]

32) સત્યતા કોષ્ટકની પ્રત્યક્ષ રીતનો ઉપયોગ કરીને નીચે આપેલા વિધાન માટેના રૂપનો પ્રકાર નક્કી કરો :

$$(p \vee q) \& \sim (p \rightarrow q)$$

33) સત્યતા કોષ્ટકની પ્રત્યક્ષ રીતનો ઉપયોગ નક્કી કરો :

$$A \& B$$

$$\therefore B \& A$$

34) નીચેની રૂપલક્ષી સાબિતીમાં ખાલી જગ્યાઓ પૂરો :

$$(1) (A \rightarrow E) \& (D \rightarrow F) \quad P$$

$$(2) B \& (A \vee D) \quad P$$

$$(3) (E \vee F) \rightarrow (B \vee D) \quad P$$

$$(4) \sim B \quad P / \therefore D$$

- (5) $A \vee D$ _____
- (6) $A \rightarrow E$ _____
- (7) $D \rightarrow F$ _____
- (8) $E \vee F$ _____
- (9) $B \vee D$ _____
- (10) D _____

35) નીચેની દલીલ પ્રમાણભૂત છે એમ રૂપલક્ષી સાબિતી રચીને સિદ્ધ કરો :

$$A \rightarrow B$$

$$D \vee A$$

$$E \rightarrow \sim D$$

$$F \vee E$$

$$\sim F$$

$$\therefore (A \& B) \vee C$$

36) નીચેના સંવિધાનની આકૃતિ અને ભેદ દર્શાવી સંવિધાનના નિયમોને આધારે તેના તર્કદોષની તપાસ કરો :

સર્વ મતદાતાઓ દેશપ્રેમી છે.

સર્વ સૈનિકો દેશપ્રેમી છે.

\therefore સર્વ સૈનિકો મતદાતાઓ છે.

37) નીચેના સંવિધાનની આકૃતિ અને ભેદ દર્શાવી સંવિધાનના નિયમોને આધારે તેના તર્કદોષની તપાસ કરો :

સર્વ વ્યસની નિર્બળ છે.

સર્વ નિર્બળ રોગિષ્ટ છે.

\therefore કેટલાક રોગિષ્ટ વ્યસની છે.

38) સાદી ગણના મૂલક વ્યાપ્તિની વિશિષ્ટ લાક્ષણિકતાઓ જણાવો.

અથવા

વૈજ્ઞાનિક વ્યાપ્તિની વિશિષ્ટ લાક્ષણિકતાઓ જણાવો.

39) ટૂંકનોંધ લખો : સમ વ્યાપ્તિ

અથવા

ટૂંકનોંધ લખો : અસમ વ્યાપ્તિ

40) વિજ્ઞાન યુગમાં ધર્મનું મહત્ત્વ સમજાવો.

અથવા

ટૂંકનોંધ લખો : પ્રાર્થનાનું મહત્ત્વ

41) આચરવા યોગ્ય સદ્ગુણો અને ટાળવા યોગ્ય દુર્ગુણો કયા છે ?

42) આસન એટલે શું ? યોગાસનોના ફાયદા જણાવો.

વિભાગ - E

■ નીચેના 43 થી 47 સુધીના પ્રશ્નોના જવાબ સવિસ્તાર લખો. દરેક પ્રશ્નના 5 ગુણ છે. [25]

43) 'ઠ' નું તાર્કિક સ્વરૂપ સત્યતા કોષ્ટકની મદદથી સ્પષ્ટ કરો અને સમુચ્ચયનું લક્ષણ આપો.

44) નીચે આપેલી દલીલની પ્રાતીક રજૂઆત કરો અને સત્યતાકોષ્ટકની પ્રત્યક્ષ રીતનો ઉપયોગ કરીને તેનું પ્રામાણ્ય નક્કી કરો :

જો હીરજી હસે છે. તો રૂડકીને રીસ ચડે છે.

રૂડકીને રીસ ચડતી નથી.

તેથી, હીરજી હસે છે.

45) વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિએ 'કારણ'નો અર્થ સ્પષ્ટ કરો.

અથવા

અનિવાર્ય શરત અને પર્યાપ્ત શરતની સમજૂતી આપો. (અર્વાચીન તર્કશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ)

46) સ્વાર્થાનુમાન અને પરાર્થાનુમાનની સમજૂતી આપો.

અથવા

વ્યાપ્તિની વ્યાખ્યા આપો અને તેના ફલિતાર્થો સ્પષ્ટ કરો.

47) જગતના વિદ્યમાન ધર્મો અને તેમના ધર્મગ્રંથોના નામ લખો.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

136(H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में कुल 47 प्रश्न हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक हैं।
- 3) प्रश्नों के गुण दाहिनी ओर दर्शाए गए हैं।

विभाग - A

- निम्नलिखित 1 से 10 तक वैकल्पिक प्रश्नों में से योग्य विकल्प चुनकर उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है।

[10]

- 1) मूलभूत तार्किक कारक कितने हैं?
(A) पाँच (B) तीन
(C) चार (D) दो
- 2) सत्य आधार विधान और असत्य फलित विधान वाले तर्क किस प्रकार के होते हैं?
(A) सत्य (B) अप्रमाणभूत
(C) प्रमाणभूत (D) असत्य
- 3) विधि वाचक द्विधानुमान (CD) के रूप में सत्यता कोष्टक की कितनी पंक्तियाँ होती हैं?
(A) चार (B) सोलह
(C) आठ (D) दो
- 4) किस आकृति में मध्यपद दोनों आधार विधानों में उद्देश्य के स्थान पर होता है?
(A) पहली (B) दूसरी
(C) तीसरी (D) चौथी

- 5) कौन सी व्याप्ति कार्य-कारण संबंध स्थापित करती है?
 (A) वैज्ञानिक व्याप्ति (B) अवैज्ञानिक व्याप्ति
 (C) सादी गणनामूलक व्याप्ति (D) प्रतिज्ञा
- 6) व्याप्ति की समर्थन विधि का तीसरा स्रोत कौन-सा है?
 (A) अन्वय पद्धति
 (B) व्यतिरेक पद्धति
 (C) व्यभिचारग्रह पद्धति
 (D) सामान्य लक्षण प्रत्यक्षानुभूति
- 7) मूल्य की दृष्टि से 'सुंदर' कैसा है?
 (A) आकर्षक (B) मोहक
 (C) आनंददायक (D) भौतिक
- 8) धर्म और विज्ञान के समन्वय से सर्वोदय की प्राप्ति का विचार किसने दिया है?
 (A) गांधीजी (B) टैगोर
 (C) डॉ. राधाकृष्णन (D) विनोबाजी
- 9) जगत के विद्यमान धर्मों में अर्वाचीन धर्म कौन-सा है?
 (A) हिन्दू धर्म (B) ताओ धर्म
 (C) इस्लाम धर्म (D) सिक्ख धर्म
- 10) विषयों से इन्द्रियों को वापस लेने की स्थिति को क्या कहते हैं?
 (A) प्रत्याहार (B) धारणा
 (C) संतोष (D) ध्यान

विभाग -B

- निम्नलिखित 11 से 20 प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है।

[10]

- 11) 'तुम आओगे' यह विधान असत्य हो तो 'तुम आओगे नहीं' यह विधान कैसा होता है?

- 12) प्रमाणभूत तर्क की लाक्षणिकता क्या है?
- 13) $p \vee q$ और $\sim q$ इसलिए p यह किस नियम का रूप है?
- 14) संविधान में फलित विधान के विधेय पद को क्या कहते हैं?
- 15) प्रकृति एक समान संयोगों में एक समान रूप से व्यवहार करती है, उसे क्या कहते हैं?
- 16) भारतीय अनुमान की संरचना में कुल कितने अवयव हैं?
- 17) क्रिस के मत में वस्तु का अंतर्गत मूल्य नहीं है?
- 18) मनुष्य के विचारों या बुद्धि के साथ मूल्य का कौन-सा पहलू जुड़ा है?
- 19) गांधीजी के मत में 'सर्वधर्म समभाव' से अपने धर्म के प्रति कैसा अभिप्राय बनता है?
- 20) योग की जीवन दृष्टि हमें क्या प्रदान करती है?

विभाग -C

- निम्नलिखित प्रश्न 21 से 31 तक के प्रश्नों के उत्तर संक्षिप्त में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं।

[22]

- 21) जटिल संयुक्त विधान के प्रकारों के नाम लिखिए।
- 22) ' \rightarrow ' (शरती) कारक के सत्यता कोष्टक की रचना कीजिए।
- 23) निम्नलिखित तर्क प्रमाणभूत बनें इस प्रकार रिक्त स्थान की पूर्ति कीजिए और वह तर्क जिस प्रमाणभूत रूप का स्थानापत्ति निदर्शन है, वह रूप लिखिए :

$$(J \rightarrow L) \rightarrow (K \& R)$$

$$\therefore \sim (J \rightarrow L)$$
- 24) 'MP' के नियम का कथन लिखिए।

25) निम्नलिखित संविधान की आकृति और भेद बताइए :

सभी नेता निडर हैं।

कुछ गुजराती नेता हैं।

∴ कुछ गुजराती निडर हैं।

26) निम्नलिखित प्रातीक प्रस्तुतियाँ कौन-सी व्याप्ति रीति की हैं? पहचानिए :

(i) A B C D – a b c d

B C D – b c d

∴ a यह A का परिणाम है।

(ii) A B C – a b c

B यह b का पहले से जाना हुआ कारण

C यह c का पहले से जाना हुआ कारण

∴ a यह A का परिणाम है।

27) न्याय दर्शन के अनुसार प्रमाण कितने हैं? कौन कौन-से हैं?

अथवा

प्रतिज्ञा अर्थात् क्या? दृष्टांत का प्रतिज्ञा-वाक्य लिखिए।

28) निम्नलिखित विधान में से कौन-सा हकीकतलक्षी और कौन-सा मूल्यलक्षी है?

बताइए।

(i) आप हँसते हैं तब सुंदर लगते हैं।

(ii) समुद्र का पानी नमकीन होता है।

29) शारीरिक मूल्यों के उदाहरण दीजिए।

अथवा

सत्य की व्याख्या लिखिए।

30) 'धृ' धातु का अर्थ लिखिए।

31) 'चित्त' की पाँच अवस्थाओं के नाम लिखिए।

अथवा

बहिरंगों में किन पाँच अंगों का समावेश होता है?

विभाग -D

■ निम्नलिखित 32 से 42 तक के प्रश्नों के मुद्दासर उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक हैं :

[33]

32) सत्यता कोष्ठक की प्रत्यक्ष रीति का उपयोग कर विधान हेतु रूप के प्रकार निश्चित कीजिए :

$$(p \vee q) \& \sim (p \rightarrow q)$$

33) सत्यता कोष्ठक की प्रत्यक्ष रीति का उपयोग करके निम्न तर्क का प्रामाण्य निश्चित कीजिए :

$$A \& B$$

$$\therefore B \& A$$

34) निम्न रूपलक्षी प्रमाणों में रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए :

(1) $(A \rightarrow E) \& (D \rightarrow F)$ P

(2) $B \& (A \vee D)$ P

(3) $(E \vee F) \rightarrow (B \vee D)$ P

(4) $\sim B$ P / $\therefore D$

(5) $A \vee D$ _____

(6) $A \rightarrow E$ _____

(7) $D \rightarrow F$ _____

(8) $E \vee F$ _____

(9) $B \vee D$ _____

(10) D _____

35) निम्नलिखित तर्क प्रमाणभूत हैं यह रूपलक्षी प्रमाण की रचना करके सिद्ध कीजिए :

$A \rightarrow B$

$D \vee A$

$E \rightarrow \sim D$

$F \vee E$

$\sim F$

$\therefore (A \& B) \vee C$

36) निम्नलिखित संविधान की आकृति और भेद बताकर संविधान के नियमों के आधार पर उसके तर्क दोष की जाँच कीजिए :

सभी मतदाता देशप्रेमी हैं।

सभी सैनिक देशप्रेमी हैं।

\therefore सभी सैनिक मतदाता हैं।

37) निम्नलिखित संविधान की आकृति और भेद बताकर संविधान के नियमों के आधार पर उसके तर्क दोष की जाँच कीजिए :

सभी व्यसनी निर्बल हैं।

सभी निर्बल रोगी हैं।

\therefore कुछ रोगी व्यसनी हैं।

38) सार्दा गणनामूलक व्याप्ति की विशिष्ट लाक्षणिकताएँ स्पष्ट कीजिए।

अथवा

वैज्ञानिक व्याप्ति की विशिष्ट लाक्षणिकताएँ स्पष्ट कीजिए।

39) संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए : समव्याप्ति

अथवा

संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए : असमव्याप्ति

40) विज्ञान युग में धर्म का महत्त्व स्पष्ट कीजिए।

अथवा

संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए : प्रार्थना का महत्त्व

- 41) आचरण करने योग्य सदगुण और टालने योग्य दुर्गुण कौन-से हैं?
42) आसन अर्थात् क्या? योगासनों के लाभ का वर्णन कीजिए।

विभाग -E

- निम्नलिखित 43 से 47 तक के प्रश्नों के उत्तर विस्तारपूर्वक दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 गुण हैं :

[25]

- 43) '&' का तार्किक स्वरूप सत्यता कोष्ठक की मदद से स्पष्ट कीजिए और समुच्चय का लक्षण दीजिए।
- 44) निम्नलिखित तर्क की प्रातीक प्रस्तुति कीजिए और सत्यता कोष्ठक की प्रत्यक्ष रीति का उपयोग करके उसका प्रामाण्य निश्चित कीजिए :
यदि हीरजी हँसता है तो रुड़की रूठ जाती है।
रुड़की रूठ जाती नहीं है।
इसलिए हीरजी हँसता है।
- 45) वैज्ञानिक दृष्टि से 'कारण' का अर्थ स्पष्ट कीजिए।
अथवा
'अनिवार्य शरत' और 'पर्याप्त शरत' समझाइए। (अर्वाचीन तर्कशास्त्र की दृष्टि से)
- 46) 'स्वार्थानुमान' और 'परार्थानुमान' समझाइए।
अथवा
व्याप्ति की व्याख्या लिखकर उसका फलितार्थ स्पष्ट कीजिए।
- 47) जगत के विद्यमान धर्मों और उनके धर्म ग्रंथों के नाम लिखिए।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

136(E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains 47 questions.
- 2) All questions are compulsory. Options are internal.
- 3) Figures on the right side indicate full marks.

SECTION - A

- Answer the following questions from 1 to 10 by selecting the appropriate options. Each question carries 1 mark. [10]

- 1) How many basic logical operators are there?
(A) Five (B) Three
(C) Four (D) Two
- 2) Of which type is an argument with a true premise and a false conclusion?
(A) True (B) Invalid
(C) Valid (D) False
- 3) How many rows are there to construct the truth-table of the form of Constructive Dilemma (CD)?
(A) Four (B) Sixteen
(C) Eight (D) Two

- 4) In which figure the middle-term is the subject term in both premises?
- (A) First (B) Second
(C) Third (D) Fourth
- 5) Which induction establishes causal relation?
- (A) Scientific (B) Unscientific
(C) Simple enumeration (D) Pratigna
- 6) What is the third step in the procedure of justification of Vyapti?
- (A) Anvay method
(B) Vyatirek method
(C) Vyabhicharagrah method
(D) Samanyalakshana pratyakshanubhuti
- 7) What is beauty as a value?
- (A) Attractive (B) Enchanting
(C) Joy giving (D) Physical
- 8) Who has given the thoughts of 'Sarvodaya' by the integration of religion and science?
- (A) Gandhiji (B) Tagor
(C) Dr. Radhakrishnan (D) Vinobaji
- 9) Which is the modern religion among the existing world religions?
- (A) Hindu Religion (B) Tao Religion
(C) Islam Religion (D) Sikh Religion

10) What is called, 'the state wherein sense organs become reverse from objects?'

- (A) Pratyahar (B) Dharana
(C) Contentment (D) Dhyana

SECTION - B

■ Answer the following 11 to 20 questions in one sentence.
Each question carries 1 mark :

[1

- 11) If a proposition 'you will come' is false then what would be the value of the proposition 'you will not come'?
- 12) Which is the characteristic of valid argument?
- 13) $p \vee q$ and $\sim q$ therefore p which rule is indicated through this form?
- 14) What is meant by the predicate term of conclusion of a syllogism?
- 15) What is it called when nature works uniformly in similar conditions?
- 16) How many components are there in Indian inference?
- 17) Who believes that there is no intrinsic value of a thing?
- 18) Which aspect of value is related to man's thoughts or intellect?
- 19) Which type of attitude is developed towards our own religion by 'Sarvadharmasamabhava' according to Gandhiji?
- 20) What do we gain by the yogic way of life?

SECTION - C

- Answer the following 21 to 31 questions in brief. Each question carries 2 marks :

[22]

- 21) State the types of complex compound proposition.
- 22) Construct the truth-table of the operator ' \rightarrow ' (conditional)
- 23) Fill in the blanks of the following valid argument and state the valid argument form of which it is substitution instance.

$$\frac{(J \rightarrow L) \rightarrow (K \& R)}{\therefore \sim(J \rightarrow L)}$$

- 24) Write the statement of the rule of 'MP'.
- 25) Mention the figure and mood of the following syllogism :
All leaders are brave.
Some Gujaratis are leaders.
 \therefore Some Gujaratis are brave.
- 26) Which inductive method is represented by each of the following symbolic presentation :

(i) $A \ B \ C \ D - a \ b \ c \ d$

$$\frac{B \ C \ D - b \ c \ d}{\therefore a \text{ is a result of } A}$$

(ii) $A \ B \ C - a \ b \ c$

B is b prior knowledge of cause

C is c prior knowledge of cause

$\therefore a$ is a result of A

27) According to Nyaya Darashana, how many means of knowledge are there? Which are they?

OR

What is 'Pratigna'? Write Pratignavakya of an illustration.

28) State, which among the following proposition is Factual and which is value-based?

(1) When you laugh you look beautiful.

(2) Sea-water is salty.

29) Give the examples of physical values.

OR

Define truth.

30) Write the meaning of the roof 'ꣳ'.

31) Name the five states of 'Chitta'.

OR

Which are the five external limbs?

SECTION - D

■ Answer the following 32 to 42 questions to the point. Each question carries 3 marks : [33]

32) Using direct method of the truth-table, determine with respect to the following propositional form :

$(p \vee q) \& \sim (p \rightarrow q)$

33) Determine the validity of the following argument through the use of the direct method of truth-table.

$A \& B$

$\therefore B \& A$

34) Fill in the blanks in the formal proofs given below :

(1)	$(A \rightarrow E) \& (D \rightarrow F)$	P
(2)	$B \& (A \vee D)$	P
(3)	$(E \vee F) \rightarrow (B \vee D)$	P
(4)	$\sim B$	P / $\therefore D$
(5)	$A \vee D$	_____
(6)	$A \rightarrow E$	_____
(7)	$D \rightarrow F$	_____
(8)	$E \vee F$	_____
(9)	$B \vee D$	_____
(10)	D	_____

35) Construct the following formal proof, and prove its validity.

$A \rightarrow B$

$D \vee A$

$E \rightarrow \sim D$

$F \vee E$

$\sim F$

$\therefore (A \& B) \vee C$

36) Indicate the figure and mood of the following syllogism and examine its fallacy on the basis of the rules of syllogism :

All voters are patriots.

All soldiers are patriots.

\therefore All soldiers are voters.

37) Indicate the figure and mood of the following syllogism and examine its fallacy on the basis of the rules of syllogism :

All addicts are physically weak.

All physically weak persons are sick.

∴ Some sick (people) are addicts.

38) Give special characteristics of induction by simple enumeration.

OR

Give special characteristics of scientific induction.

39) Write a short note on Samavyapti.

OR

Write a short note on Asamavyapti.

40) Explain importance of religion in the age of science.

OR

Write a short note on : Importance of prayer.

41) Which are the virtues that are worth following and vices that are worth rejecting?

42) What is Asana? Mention the benefits of Yogasanas.

SECTION - E

■ **Answer the following 43 to 47 questions in detail. Each question carries 5 marks :**

[25]

43) Clarify the logical form of '&' with help of the truth table and give the definition of conjunction.

- 44) Give the symbolic presentation of the following argument and determine the validity of it by using the direct method of the truth-table :

If Hiraji laughs then Rudki will be irritated.

Rudki will not be irritated.

Therefore, Hiraji laughs.

- 45) Clarify the meaning of 'cause' from scientific point of view.

OR

Give explanation of 'necessary condition' and 'sufficient condition' (According to Modern Logic).

- 46) Give explanation of 'self oriented inference' and 'other oriented inference'.

OR

Define Vyapti and clarify its implications.

- 47) Write the names of the existing world religions and their religious texts.

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 106961

023(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ 5 વિભાગ અને 49 પ્રશ્નો છે.
- 2) બધાજ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) પ્રશ્નની સામે દર્શાવેલ અંક ગુણ દર્શાવે છે.
- 4) પ્રશ્નની સૂચના પ્રમાણે જવાબ લખવા.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.

વિભાગ - A

- નીચેના 1 થી 10 પ્રશ્નોના આપેલા વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી જવાબ લખો.
દરેકનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 1) લોકમત ઘડતર અને અભિવ્યક્તિનું મહત્વનું સાધન..
(A) ધારાગૃહો (B) રાજકીય પક્ષો
(C) સંસદ (D) ધર્મ અને સંપ્રદાય
- 2) તારકુંડે સમિતિની રચના કોની સાથે સંકળાયેલી છે ?
(A) પંચાયતી રાજ (B) ચૂંટણી સુધારા
(C) સનદી સેવા (D) આર્થિક સુધારા
- 3) નક્સલવાદનો ઉદ્ભવ કયા રાજ્યમાંથી થયો ?
(A) બિહાર (B) ગુજરાત
(C) પશ્ચિમ બંગાળ (D) કેરલ
- 4) મહિલાઓની સુરક્ષા માટેની હેલ્પલાઇન
(A) 108 (B) 104
(C) 100 (D) 181

- 5) “સત્ય અને અહિંસા મારા પ્રાણ છે” એવું કોણે કહ્યું ?
 (A) ગાંધીજી (B) સરદાર પટેલ
 (C) સોક્રેટિસ (D) કાર્લ માર્ક્સ
- 6) સાર્ક (SAARC) નું વડુ મથક કયા આવેલું છે?
 (A) દિલ્હી (B) કાઠમંડુ
 (C) લાહોર (D) ઢાકા
- 7) યુ.એન. દિવસ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
 (A) 2 ઓક્ટોબર (B) 12 ઓક્ટોબર
 (C) 24 ઓક્ટોબર (D) 21 ઓક્ટોબર
- 8) ઇથિયોપીયા અને ઇજિપ્ત વચ્ચે કઈ નદીના પાણીની વહેંચણી થયેલી છે ?
 (A) ગંગા (B) એમેઝોન
 (C) ઝાંબેજી (D) નાઈલ
- 9) નીતિ આયોગના અધ્યક્ષ –
 (A) વડાપ્રધાન (B) રાષ્ટ્રપતિ
 (C) રાજ્યપાલ (D) નાણા મંત્રી
- 10) સંયુક્ત રાષ્ટ્રનું મુખ્ય મથક કયા આવેલું છે?
 (A) હેગ, નેધરલેન્ડ (B) ન્યુયોર્ક, U.S.A.
 (C) નવી દિલ્હી, ભારત (D) જીનેવા, સ્વિટ્ઝરલેન્ડ

વિભાગ - B

■ નીચેના 11 થી 20 પ્રશ્નોના ઉત્તરો એક વિધાનમાં આપો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે. [10]

- 11) ભારતમાં માન્ય વિરોધપક્ષ માટેની લોકસભામાં સભ્ય સંખ્યા કેટલી હોય છે ?
- 12) ચૂંટણીના પ્રકારો કેટલા અને કયા કયા છે ?
- 13) ગરીબી એટલે શું ?
- 14) લોકશાહી એટલે શું ?
- 15) શાંતિ એટલે શું ?
- 16) ભારતે અણુ પરીક્ષણ ક્યારે કર્યું ?
- 17) ઠંડુ યુદ્ધ એટલે શું ?
- 18) સલામતિ સમિતિના કાયમી સભ્ય દેશોનાં નામ જણાવો.

19) ઈ.સ. 1975 થી 1985 ને કયા દાયકા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે ?

20) કુદરતી સંસાધન એટલે શું ?

વિભાગ - C

■ નીચેના 21 થી 35 પ્રશ્નોના સંક્ષિપ્તમાં ઉત્તર લખો. પ્રત્યેક પ્રશ્નના 2 ગુણ છે.

[30]

21) રાજકીય પક્ષના પ્રકારો કેટલા અને કયા કયા છે ?

22) દાબજૂથો એટલે શું ?

23) ચુંબકીય નેતૃત્વ એટલે શું ?

અથવા

પુખ્તવય મતાધિકાર એટલે શું ?

24) 'સ્ટેટ ફન્ડિંગ' એટલે શું ?

25) ભાષાવાદ એટલે શું ?

અથવા

કોમવાદ એટલે શું ?

26) નક્સલવાદની શરૂઆત ક્યારે અને કોણે કરી હતી ?

27) નીતિ આયોગની રચના શા માટે કરવામાં આવી ?

28) આદિવાસી કોને કહેવામાં આવે છે ?

29) સર્વગ્રાહી વિકાસનું આધુનિક મોડેલ કોને કહે છે ?

30) શાંતિના સંદર્ભમાં કાર્લ માર્ક્સનો વિચાર જણાવો.

31) વિદેશનીતિ એટલે શું ?

અથવા

બિનજોડાણવાદ એટલે શું ?

32) બ્રિક્સ (BRICS) એટલે શું ?

33) નિષેધાધિકાર (Veto power) એટલે શું ?

34) સંયુક્ત રાષ્ટ્રના મહત્વના હેતુઓ જણાવો.

35) પુનઃ પ્રાપ્ય સંસાધન કોને કહેવામાં આવે છે ?

વિભાગ - D

■ નીચેના 36 થી 45 પ્રશ્નોના મુદ્દાસર જવાબ આપો. દરેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે.

[30]

36) વિરોધ પક્ષના નેતાનું મહત્વ સમજાવો.

અથવા

વિરોધ પક્ષના કાર્યો વર્ણવો.

37) ચૂંટણીનું મહત્વ સમજાવો.

38) આતંકવાદ વિશે ટૂંકનોંધ લખો.

39) જિલ્લા વિકાસ એજન્સીઓની ભૂમિકા જણાવો.

40) રાજ્યમાં શાંતિ સ્થાપવા માટેની પૂર્વશરતો જણાવો.

41) નિ:શસ્ત્રીકરણના સંદર્ભમાં ભારતનો અભિગમ જણાવો.

અથવા

વૈશ્વિકીકરણના સંદર્ભમાં રાજ્યની ભૂમિકા વર્ણવો.

42) બર્લિન કટોકટી વિશે નોંધ લખો.

43) 'નર્મદા બચાવ આંદોલન' વિશે નોંધ લખો.

44) પર્યાવરણના રક્ષણ માટે ભારતમાં થયેલા પ્રયાસો જણાવો.

45) કુદરતી સંસાધનોની ઉપયોગીતા જણાવો.

વિભાગ - E

■ નીચેના 46 થી 49 પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો. દરેકના 5 ગુણ છે.

[20]

46) રાજકીય પક્ષના લાભ વર્ણવો.

47) મતદાનને પ્રભાવિત કરનારાં લાંબાગાળાના પરિબલો વર્ણવો.

અથવા

વિકાસ આધારિત રાજનીતિ વર્ણવો.

48) ભારતમાં સામાજિક અસમાનતા દૂર કરવાના બંધારણીય ઉપાયો વર્ણવો.

49) ભારત અને તેના પાડોશી રાષ્ટ્રો સાથેના સંબંધો વર્ણવો.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

023 (H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में कुल 5 विभाग एवं 49 प्रश्न हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक हैं।
- 3) दाहिनी ओर के अंक प्रश्नों के गुण दर्शाते हैं।
- 4) प्रश्नों की सूचनानुसार उत्तर लिखिए।
- 5) प्रत्येक विभाग का उत्तर नए पन्ने से प्रारंभ कीजिए।

विभाग -A

- निम्नलिखित 1 से 10 प्रश्नों के विकल्पों में से सही विकल्प चुनकर उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) लोकमत के निर्माण और अभिव्यक्ति का सबसे महत्त्वपूर्ण साधन है-
 - (A) विधान मंडल
 - (B) राजनीतिक दल
 - (C) संसद
 - (D) धर्म और संप्रदाय
- 2) तारकुंडे समिति की रचना किससे संलग्न है?
 - (A) पंचायती राज
 - (B) चुनाव सुधार
 - (C) प्रशासनिक सेवा
 - (D) आर्थिक सुधार

- 3) नक्सलवाद का उद्भव किस राज्य में से हुआ था?
- (A) बिहार
(B) गुजरात
(C) पश्चिम बंगाल
(D) केरल
- 4) महिलाओं की सुरक्षा के लिए कौन-सी हेल्पलाइन शुरू की गयी है?
- (A) 108
(B) 104
(C) 100
(D) 181
- 5) 'सत्य और अहिंसा मेरा प्राण है' ऐसा किसने कहा?
- (A) गांधीजी
(B) सरदार पटेल
(C) सोक्रेटीस
(D) कार्ल मार्क्स
- 6) सार्क (SAARC) का मुख्यालय किस शहर में है?
- (A) दिल्ली
(B) काठमांडू
(C) लाहौर
(D) ढाका
- 7) यू.एन. दिवस के रूप में पहचाना जाता है -
- (A) 02 अक्टूबर
(B) 12 अक्टूबर
(C) 24 अक्टूबर
(D) 21 अक्टूबर

- 8) इथोपिया और इजिप्त के बीच कौन सी नदी के पानी का वितरण हुआ है?
- (A) गंगा
(B) ऐमेजोन
(C) जांबेजी
(D) नाईल
- 9) नीति आयोग के अध्यक्ष किन्हें कहते हैं?
- (A) प्रधानमंत्री
(B) राष्ट्रपति
(C) राज्यपाल
(D) वित्तमंत्री
- 10) संयुक्त राष्ट्र का मुख्य केन्द्र कहाँ स्थित है?
- (A) हेग, नीदरलैंड
(B) न्यूयॉर्क, यू एस
(C) नई दिल्ली, भारत
(D) जिनेवा, स्विट्जरलैंड

विभाग - B

- निम्नलिखित 11 से 20 प्रश्नों के उत्तर एक ही विधान में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) भारत में मान्य विपक्ष के लिए लोकसभा में आवश्यक सदस्य संख्या कितनी है?
- 12) चुनाव की कितनी पद्धतियाँ हैं? कौन-कौन सी?
- 13) गरीबी किसे कहते हैं?
- 14) लोकतंत्र किसे कहते हैं?
- 15) शांति अर्थात् क्या?
- 16) भारत ने परमाणु परीक्षण कब किया था?

- 17) शीतयुद्ध अर्थात् क्या?
- 18) सुरक्षा परिषद् के स्थायी सदस्य देशों के नाम बताइए।
- 19) 1975 से 1985 के दशक को किस रूप में पहचाना जाता है?
- 20) प्राकृतिक संसाधन किसे कहते हैं?

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 35 प्रश्नों के संक्षिप्त में उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[30]

- 21) राजनीतिक दलों के कितने प्रकार हैं? कौन-कौन से?
- 22) दबाव समूह अर्थात् क्या?
- 23) चुंबकीय नेतृत्व अर्थात् क्या?

अथवा

सार्वत्रिक वयस्क मताधिकार किसे कहते हैं?

- 24) स्टेट फंडिंग अर्थात् क्या?
- 25) भाषावाद अर्थात् क्या?

अथवा

सांप्रदायिकता अर्थात् क्या?

- 26) नक्सलवाद का उदय कब और किसने किया?
- 27) नीति आयोग की रचना क्यों की गई?
- 28) आदिवासी के रूप में किसे पहचाना जाता है?
- 29) सर्वग्राही विकास का आधुनिक मॉडल किसे कहते हैं?
- 30) शांति के सन्दर्भ में कार्ल मार्क्स के विचार बताइए।
- 31) विदेश नीति अर्थात् क्या?

अथवा

- गुटनिरपेक्षवाद अर्थात् क्या?
- 32) ब्रिक्स (BRICS) अर्थात् क्या?
- 33) निषेधाधिकार (Veto power) अर्थात् क्या?
- 34) संयुक्त राष्ट्र के महत्त्वपूर्ण उद्देश्य बताइए।
- 35) पुनः प्राप्य संसाधन अर्थात् क्या?

विभाग - D

- निम्नलिखित 36 से 45 प्रश्नों के मुद्दासर उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक हैं :

[30]

- 36) विपक्ष के नेता का महत्त्व समझाइए।

अथवा

विपक्ष के कार्य समझाइए।

- 37) चुनाव का महत्त्व समझाइए।
- 38) आतंकवाद पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए।
- 39) जिला विकास एजेंसियों की भूमिका समझाइए।
- 40) राज्य में शांति स्थापना के लिए पूर्वशर्त समझाइए।
- 41) निःशस्त्रीकरण के सन्दर्भ में भारत के विचार समझाइए।

अथवा

वैश्वीकरण के सन्दर्भ में राज्य की भूमिका समझाइए।

- 42) बर्लिन समस्या समझाइए।
- 43) नर्मदा बचाओ आन्दोलन पर एक संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए।
- 44) पर्यावरण के रक्षण के लिए भारत में हुए प्रयास बताइए।
- 45) प्राकृतिक संसाधनों की उपयोगिता बताइए।

विभाग - E

- निम्नलिखित 46 से 49 प्रश्नों के विस्तृत उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक हैं :

[20

- 46) राजनीतिक दलों के लाभ बताइए।
47) मतदाताओं को प्रभावित करने वाले दीर्घकालीन कारकों की जानकारी दीजिए।

अथवा

विकास आधारित राजनीति समझाइए।

- 48) भारत में सामाजिक असमानता को दूर करने के वैधानिक उपाय बताइए।
49) भारत के पड़ोसी राष्ट्रों के साथ सम्बन्धों की चर्चा कीजिए।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

023(E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

/Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains 5 sections and 49 questions.
- 2) All the questions are compulsory. Options are internal.
- 3) Figures to the right side indicate full marks of the questions.
- 4) Answer the questions according to the instructions.
- 5) Start each section on a new page.

SECTION - A

■ **Select and write the correct option from those given below.**

Each question carries 1 mark :

[10]

- 1) What is the most important means to express and shape public opinion?
(A) Legislative Assembly
(B) Political Party
(C) Parliament
(D) Religious sect.
- 2) The formation of Tarkunde committee is connected with what?
(A) Panchayati Raj
(B) Election reforms
(C) Civil service
(D) Economic reforms

- 3) In which state was Naxalism born?
- (A) Bihar
 - (B) Gujarat
 - (C) West Bengal
 - (D) Kerala
- 4) Which helpline was launched for the safety of women?
- (A) 108
 - (B) 104
 - (C) 100
 - (D) 181
- 5) 'Truth and non-violence are my life' who said these words?
- (A) Gandhi ji
 - (B) Sardar Patel
 - (C) Socrates
 - (D) Karl Marx
- 6) Where is the headquarter of SAARC?
- (A) Delhi
 - (B) Kathmandu
 - (C) Lahore
 - (D) Dhaka
- 7) Which day is known as U.N. Day?
- (A) 2nd October
 - (B) 12th October
 - (C) 24th October
 - (D) 21st October

- 8) Water distribution of which river is between Ethiopia and Egypt?
- (A) Ganga
(B) Amazon
(C) Zambezi
(D) Nile
- 9) Who is the chairperson of NITI AAYOG?
- (A) Prime Minister
(B) President
(C) Governor
(D) Finance Minister
- 10) Where is the Headquarters of United Nations situated?
- (A) Hague, Netherland
(B) New York, U.S.A.
(C) New Delhi, India
(D) Geneva, Switzerland.

SECTION - B

■ Answer the following questions 11 to 20 in one sentence each. Each question carries 1 mark :

[10]

- 11) What is the required number of members in Lok Sabha for recognised opposition party in India?
- 12) How many types of election methods are there? Name them.
- 13) What is Poverty?
- 14) Define Democracy
- 15) What is Peace?

- 16) In which year did India carry out the nuclear tests?
- 17) What is Cold-War?
- 18) State the names of permanent members of security council.
- 19) The years from 1975 to 1985 have been declared as a decade of what?
- 20) What are natural resources?

SECTION - C

- Answer in brief the following questions from 21 to 35. Each question carries 2 marks : [30]

- 21) How many types of party system are there? Name them.
- 22) What are pressure groups?
- 23) What is charismatic leadership?

OR

What is (Common) Universal Adult Franchise?

- 24) What is state-funding?
- 25) What is linguistic chauvinism?

OR

What is communalism?

- 26) How was Naxalism born and when?
- 27) Why was 'NITI AAYOG' formed?
- 28) What are scheduled tribes?
- 29) What is the modern model for multi-phased development?
- 30) State thoughts of Karl Marx on peace.

31) What is foreign policy?

OR

What is Non Alignment policy?

32) What is BRICS ?

33) What is Veto power?

34) What are the important objectives of united nations?

35) What are renewable resources?

10
—

SECTION - D

■ Answer the following questions from 36 to 45 to the point.

Each question carries 3 marks :

[30]

36) Write the importance of the leader of the opposition party.

OR

Write the functions of the opposition party.

37) Explain importance of elections.

38) Write a short note on terrorism.

39) Explain the role of district development agencies.

40) What are the pre-conditions for establishment of peace in the state?

41) What is India's approach towards disarmament?

OR

What is the role of state with reference to globalisation?

42) What is Berlin crisis?

43) Write a short note on Narmada Bachao Movement.

- 44) What are the different attempts made in India for protection of environment?
- 45) State utilities of Natural Resources.

SECTION - E

- **Questions from 46 to 49 are essay type questions. Each question carries 5 marks :** [20]

- 46) Discuss the merits of the party system.
- 47) Mention long term factors influencing participation in election and voting.

OR

Explain development based politics.

- 48) Discuss the constitutional remedies to remove the social inequalities in India.
- 49) Discuss the relations of India with neighbouring nations.

